

KUUROSOKEA OPISKELIJA KORKEAKOULUSSA
Haasteita ja mahdollisuuksia

Liinu Sundelin

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalipolitiikka

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden laitos

Toukokuu 2017

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalipolitiikka

SUNDELIN, LIINU: Kuurosokea opiskelija korkeakoulussa: Haasteita ja mahdollisuuksia

Pro gradu -tutkielma, 64 sivua, 3 liitettä (3 sivua)

Tutkielman ohjaajat: Yliopistolehtori Veli-Matti Poutanen

KT Riitta Lahtinen

Toukokuu 2017

Avainsanat: kuurosokeat, korkeakoulutus, esteettömyys

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää millaisia esteitä ja haasteita kuurosokeat korkeakouluopiskelijat kohtaavat opintojensa aikana ja kuinka niitä on ratkaistu. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään millaisia kehitysehdotuksia kuurosokeilla korkeakouluopiskelijoilla on ehdottaa opiskelujen esteettömyyden parantamiseksi. Suomessa ei tietävästi ole aikaisemmin tutkittu kuurosokeiden korkeakouluopiskelijoiden kokemuksia opinnoista. Tämän työn tarkoitus on antaa tietoa niin oppilaitoksille, kuurosokeille henkilöille kuin heidän parissaan työskenteleville siitä millaisia haasteita opiskelijat kohtaavat opintojensa aikana sekä kuinka näitä tilanteita on mahdollisesti ratkaistu.

Tutkimustapa oli kvalitatiivinen eli laadullinen ja tutkimusmenetelmänä toimi haastattelu. Haastatteluja oli yhteensä kolme. Jokainen haastateltava oli suorittanut korkeakoulututkinnon ja käytti kommunikointimenetelmänään suomalaista viittomakieleltä tai suomen kielen mukaan viitottua puhetta. Analyysimenetelmänä käytin teemoittelua, jossa ryhmittelin aineiston haastattelurungon teemojen mukaisesti.

Tutkimustulokset kertovat, että kuurosokeat opiskelijat kohtaavat erilaisia haasteita opintojensa aikana. Näitä olivat muun muassa pitkät odotusajat saavutettavan oppimateriaalin ja uusien apuvälineiden kanssa, viittomakielen tulkkipalvelua ei aina ole saatavilla tai sen laatu on heikkoa, ryhmätyötilanteet samoin kuin luennot, joiden aikana puhutaan ja näytetään oheismateriaalia yhtäaikaan ovat haastavia. Lisäksi fyysinen ympäristö ei ole aina esteetön esimerkiksi portaiden värikontrasteissa on puutteita eikä kaikkia apuvälineitä ole aina saatavilla tarvittaessa esimerkiksi lukutelevisio. Tutkimuksessa esille nousi kehittämisehdotuksina ja toiveina muun muassa samojen viittomakielen tulkkien pysyvyys opintojen ajan, pidemmät ruokatauot ja opiskelijan erityistarpeiden koordinoinnin keskittäminen korkeakoulussa yhdelle työntekijälle, joka perehtyisi aiheeseen. Lisäksi viittomakielisille kuurosokeille opiskelijoille toivottiin järjestettävän suomi toisena kielenä opetusta.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista seurata kuurosokean henkilön matkaa opiskelijasta työn äärelle. Lisäksi olisi kiinnostavaa tietää kuinka kuurosokeat opiskelijat ovat sijoittuneet työelämään. Tutkimusta tehdessä nousi pintaan myös kysymyksiä siitä mitä kuurosokean opiskelijan opiskelijakollegat ajattelevat kuurosokeudesta ja millaisia toiveita ja odotuksia kuurosokeilla henkilöillä on viittomakielen tulkkeja ja tulkkausta kohtaan.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies, Department of Social Sciences, Social Policy

SUNDELIN, LIINU: Deaf-blind University Students: Challenges and Possibilities

Master's thesis, 64 pages, 3 appendices (3 pages)

Advisors: University lector Veli-Matti Poutanen
PhD Riitta Lahtinen

May 2017

Keywords: deaf-blind people, higher education, accessibility

The purpose of this study is to find out what obstacles and challenges are faced by deaf-blind university students during their studies, and how these are overcome. In addition, the study examines what suggestions the deaf-blind university students have to improve accessibility. In Finland there have not reportedly been any studies carried out that focus on the experiences of deaf-blind university students. This study aims to provide information to schools, deaf-blind people, as well as those who work with them on the challenges and how they are overcome.

This study is a qualitative study and the data has been collected by interviewing three deaf-blind students, who are using Finnish Sign Language or Signed Finnish and they all have master's degrees. Used analysis method is thematic analysis.

The research findings show that deaf-blind students face various challenges during their studies. These include, among other things, long waiting times to get learning material and new aid tools, that a sign language interpreter is not always available or is of poor quality, that both group work and lectures are challenging when talking and a presentation is done at the same time. In addition, the physical environment is not always accessible, for example the colour contrast of stairs is often poor, or some aid tools such as screen reader are not available. Some of the suggestions for improvement that were raised are, among others, keeping the same sign language interpreters during the entire studies, having longer breaks for eating, as well as having one designated employee who is focused on coordinating the students' special needs. Also it is hoped that deaf-blind students are taught Finnish as a second language.

As a further study, it would be interesting to follow how a deaf-blind person moves from being a student into a working life. It would also be interesting to know where deaf-blind students have ended up working. Also, while doing the study, other thoughts raised were what deaf-blind students' colleagues think about their condition, as well as what expectations and hopes deaf-blind students have with regard to the sign language interpreters and their work.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 NÄKÖKULMIA ESTEETTÖMYYTEEN, VAMMAISUUTEEN JA KUUROSOKEUTEEN	6
2.1 Esteettömyyteen liittyvät peruskäsitteet.....	6
2.2 Vammaisuuden määritelmiä.....	7
2.3 Kuurosokeus.....	11
3 KUUROSOKEA OPISKELIJA	15
3.1 Koulutuksen esteettömyys.....	15
3.1.1 Ympäristön esteet.....	17
3.1.2 Opetusmateriaali ja -järjestelyt.....	20
3.1.3 Opiskelu ja sosiaaliset tilanteet.....	24
3.2 Kuurosokea opiskelija.....	26
3.3 Tutkimus australialaisesta kuurosokeasta korkeakouluopiskelijasta.....	28
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA LUOTETTAVUUS	31
4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston analyysi.....	31
4.2 Tutkimusjoukon valinta ja heitä kuvaavia taustatietoja.....	33
4.3 Tutkimuksen luotettavuus ja anonymiteetti.....	34
5 TUTKIMUSTULOKSET	36
5.1 Hakutilaisuus.....	36
5.2 Fyysinen ympäristö.....	36
5.3 Oppiminen ja opettaminen.....	38
5.4 Oppilashuoltopalvelut ja sosiaalinen ympäristö.....	43
5.4.1 Oppilashuoltopalvelut.....	43
5.4.2 Sosiaalinen opiskelijaelämä.....	44
5.5 Ajatuksia opiskelusta ja kehittämisideoita.....	45
6 POHDINTA	49
6.1 Keskeiset tulokset.....	49
6.2 Johtopäätökset.....	52
6.3 Jatkotutkimusaiheita.....	55
7 LÄHTEET	57

1 JOHDANTO

Vammaisuus ja esteettömyys jäävät monelle meistä vieraiksi asioiksi. Niitä ei välttämättä pohdi ennen kuin ne osuvat omalle kohdalle. Kuitenkin useat meistä joutuvat jossakin elämänsä vaiheessa niiden kanssa tekemisiin. Vuosisatojen ajan vammaisuutta hävettiin. Nykyään ollaan periaatteessa avoimempia, mutta käytännön tasolla vammaisten ihmisten mielipiteet ja ajatukset voivat jäädä kuulematta. Heidän esille tuomansa parannusehdotukset ja muut kommentit saatetaan jättää toteuttamatta ja päätöksiä tehdään heidän puolestaan. Kiinnostukseni kuurosokeuteen ja siihen liittyvään ongelmallisuuteen on herännyt ammattini, viittomakielen tulkki, kautta. Kuurosokeus on mielestäni mielenkiintoinen aihe, sillä siinä yhdistyvät kuulo- ja näkövamma. Kaksoisvamman huomioiminen saattaa olla haastavaa suunniteltaessa palveluja, apuvälineitä ja tukitoimia tai kun niihin tehdään muutoksia.

Aiheen tutkimiselle on tarvetta. Viime vuosina tutkimukset, jotka liittyvät kuurosokeuteen ja kuurosokeisiin henkilöihin ovat lisääntyneet, mutta edelleen tutkimuksia on vähän. Löytämieni aikaisempien tutkimusten pohjalta olen huomannut, ettei kuurosokeiden aikuisten opiskeluun liittyvää tietoa ole helposti saatavilla. Kuurosokeita koululaisia on tutkittu enemmän kuin aikuisia tai nuoria opiskelijoita. Minua kiinnostaa tietää mitkä tekijät ovat olleet kuurosokeiden henkilöiden mielestä heidän suurimpia haasteita korkeakouluopintojen aikana. Vaikka kuurosokeiden korkeakouluopiskelijoiden määrä on suhteellisen pieni, on tutkimuksella laajempaa arvoa koulutukseen liittyvien esteettömien ratkaisujen suunnittelussa, joista hyötyy jokainen opiskelija. Tutkimuksessa on haastateltu kolmea korkeakoulusta valmistunutta kuurosokeaa henkilöä. Heillä on takanaan pitkä opiskeluhistoria ja täten heille on kertynyt vertailumateriaalia erilaisista oppimisympäristöistä sekä niiden toimivuudesta.

Lisäksi haluan saada selville millaisia kehittämisideoita mahdollisesti kokemiinsa haasteisiin heillä olisi antaa tuleville kuurosokeille opiskelijoille, oppilaitokselle ja muille heidän kanssaan työskenteleville henkilöille. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa korkeakoulussa opintonsa aloittavat kuurosokeat opiskelijat voisivat välttää näitä epäkohtia tai ainakin osaisivat varautua niihin. Tämän tutkielman tutkimusongelmia ovat:

1. Millaisia esteitä ja haasteita kuurosokeat korkeakouluopiskelijat kohtaavat opintojensa aikana ja kuinka niitä on ratkaistu?
2. Millaisia kehitysehdotuksia kuurosokeilla korkeakouluopiskelijoilla on ehdottaa kokemuksiansa pohjalta opiskelujen esteettömyyden parantamiseksi?

Tutkimusongelmia tarkastelen aiheisiin liittyvien alateemojen avulla, jotka ovat:

- Ennen opintojen aloittamista (pääsykoetilanne)
- Fyysinen ympäristö (muun muassa rakennukset, opetustilat, opetusmenetelmät ja -välineet, kulkutilat)
- Oppiminen ja opettaminen (luennot, opetus, apuvälineet, opetusmateriaali, yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, erilaiset työskentelymuodot mm. verkko-opetus, ryhmätyöt)
- Oppilashuoltopalvelut ja (sosiaalinen) opiskelijaelämä (terveydenhuolto, opiskelijajärjestö ja -palvelut, ohjaus, tiedonsaanti, kuurosokeuden erityisosaaminen, yhteisön jäsenten välinen yhteistyö, yksilöllisten tarpeiden huomioiminen)

Alateemojen avulla selkeytän ja syvennän tutkimusongelmaa, jotta voin antaa siitä yksityiskohtaisemman kuvauksen. Haastattelun alussa selvitän haastateltavilta perustietoja. Näitä ovat muun muassa heidän käyttämänsä kommunikaatio ja apuvälineet. Edellä esitettyjä aiheita voi lähestyä useista näkökulmista. Tutkimuksessa olen rajannut aiheen koskemaan esteettömyys- ja saavutettavuusteemaa. Tutkimuksessa en käytä suoraan esteettömyyden kolmea osa-aluetta: fyysinen, sosiaalinen ja psyykinen ympäristö (kts. esteetöntä opiskelua...2013, Suni 2013, 129). Olen jakanut teemani pienempiin ja tarkempiin kohtiin, jotka liittyvät olennaisesti tutkimukseeni. Esimerkiksi opetus ja oppimateriaali on yksi itsenäinen teemansa, sen sijaan, että se olisi osana fyysistä esteettömyyttä. Neljännen yleisesti esteettömyyteen liitetyn teeman, taloudellinen esteettömyys, jätän tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle. On toki mahdollista, että monet tutkimuksessa esille tulevat esteet ovat yhteydessä taloudellisiin tekijöihin, mutta niihin en syvenny tässä sen tarkemmin.

Tutkielmani aluksi, luvussa kaksi, esittelen tutkimukseen oleellisesti liittyviä avainsanoja ja niiden määritelmiä sekä erilaisia näkökulmia tutkimukseeni liittyvään

problematiikkaan. Tässä luvussa käydään läpi esteettömyyden eri käsitteitä, vammaisuuden erilaisia määritelmiä ja kerrotaan mitä kuurosokeus tarkoittaa. Näin lukija saa mahdollisuuden miettiä kuurosokeutta erilaisten ”silmälasiin” lävitse. Tämän jälkeen kuurosokea opiskelija kuvataan omana aiheenaan luvussa kolme. Siinä tulevat esille opiskeluun liittyvät aiheet kuten apuvälineet, ympäristö ja opetusmateriaalit sekä opetusjärjestelyt. Lisäksi luvussa kolme esitellään Australiassa toteutettu tapaustutkimus kuurosokeasta korkeakouluopiskelijasta. Tämän luvun tarkoituksena on auttaa lukijaa ymmärtämään kuinka heterogeenisestä ryhmästä on kyse eli apu yhdelle kuurosokealle ei välttämättä ole sitä heille kaikille. Tutkimuksen toteutuksen kerron luvussa neljä ja tulokset esittelen luvussa viisi. Kokonaisuudessaan tämä tutkielma päättyy lukuun 6. Loppuluvusta löytyvät keskeiset tulokset, johtopäätökset ja lisäksi nostan esille muutamia mahdollisia näkökulmia jatkotutkimukselle.

2 NÄKÖKULMIA ESTEETTÖMYYTEEN, VAMMAISUUTEEN JA KUUROSOKEUTEEN

2.1 Esteettömyyteen liittyvät peruskäsitteet

Laitinen ja Nurmi (2013, 26) kirjoittavat, että opiskelun esteettömyyteen liittyvissä teksteissä on havaittavissa vakiintumatonta käsitteiden käyttöä. Asia ei ole ainoastaan tutkimuskentän ongelma vaan on myös käytännön kehitystyön näkökulmasta haastavaa, jos ihmisillä ei ole yhteistä ymmärrystä mitä käsitteillä kulloinkin tarkoitetaan ja kuinka ne liittyvät toisiinsa. Esteettömyyssalkun (2015, 6-7) tekijöiden mielestä määritelmät käsitteille *esteettömyys, saavutettavuus ja käytettävyys* muuttuvat jatkuvasti ja niitä muotoillaan toimintaympäristön mukaan. Monissa tilanteissa kyseisiä käsitteitä käytetään synonyymeinä tai sekaisin. Lisäksi näihin käsitteisiin liittyvät läheisesti termit *Desing for All ja helppokäyttöisyys*.

Esteettömyys ei tarkoita vain fyysisten esteiden poistamista, vaan se voidaan nähdä paljon laajemmin. Vammaissopimuksessa esteettömyyden käsite on laaja ja se sisältää niin fyysisen ympäristön kuin tiedonkulun ja kommunikaatiojärjestelmien esteettömyyden (Kumpuvuori 2013, 50). Stakesin määritelmässä esteettömyys voidaan jakaa neljään osaan: fyysinen, sosiaalinen, psyykinen ja taloudellinen esteettömyys. Oppilaitoksessa fyysinen ympäristö muodostuu rakennuksista ja opetustiloista. Sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat ihmiset, kanssakäyminen, arvostukset ja normit. Psyykinen ympäristö sisältää molemmista edellä mainituista eli fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä välittyvän asiat. Neljäs esteettömyyden osa-alue, taloudellinen ympäristö, käsittää muun muassa palveluiden hinnoittelun. Nämä osa-alueet huomioiden kaikilla henkilöillä olisi mahdollisuus erilaisista ominaisuuksistaan kuten iästä tai vammasta riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esteetön tuote tai palvelu muotoutuu yksilön tarpeiden mukaan erilaisissa tilanteissa. Esteettömyys sisältää jokaiselle samanarvoisen oikeuden niin opiskeluun, työntekoon, osallisuuteen kuin harrastuksiin. Siihen siis liittyvät muun muassa palveluiden saatavuus, välineiden käytettävyys, tiedon ymmärrettävyys ja mahdollisuus itseään

koskevaan päätöksentekoon. (Esteettömyyssalkku 2015, 9; Happonen 2002, 333-334; Kilpelä 2013, 62-63; Kuulonhuoltoliitto ry. 2009.)

Useissa teoksissa (mm. Esteettömyyssalkku 2015, 9; Happonen 2002, 333-334; Kovanen & Mielityinen 2012, 44-45) *saavutettavuuden* määritellään tarkoittavan palveluiden toteuttamista tasa-arvoisesti riippumatta yksilön henkilökohtaisista piirteistä. Se kertoo erityisten tarpeiden huomioon ottamisesta ja tuotteen, laitteen tai palvelun vaivattomasta lähestyttävyydestä. Saavutettavuus käsite koskettaa kaikkia ihmisryhmiä ja on yhdenvertaisuuteen kannustamista. (Esteettömyyssalkku 2015, 9; Happonen 2002, 333-334; Kovanen & Mielityinen 2012, 44-45; Kuulonhuoltoliitto ry. 2009.) *Käytettävyys* kertoo kuinka toimiva tuote tai palvelu on sen käyttötarkoitukseen suunnitellussa tilanteessa. Käyttäjäkokemuksen kuuluu olla miellyttävä. Käytettävyuden määritelmän standardissa (SFS-EN ISO 9241-11) on esitetty käytettävyuden kannalta eri tilanteisiin huomioitavat seikat kuten laitteiden ominaisuudet, käyttöohjeet ja käyttäjälle järjestetty koulutus. (Esteettömyyssalkku 2015, 10.)

Desing for All -käsitteeseen kuuluu ajatus, että tuotteen/palvelun suunnittelussa pyritään ottamaan mahdollisimman laajasti huomioon asiakkaiden tarpeet ja niiden tyydyttäminen. Tarkoituksena on, että suunnittelijat ja päätöksentekijät ottaisivat käyttäjät, käyttöympäristöt ja käyttötilanteet huomioon jo ratkaisun suunnitteluvaiheessa. Tällöin on mahdollista saavuttaa laaja käyttäjäkunta. *Helppokäyttöisyys* käsitteellä tarkoitetaan tilannetta, jossa käyttäjä onnistuu saavuttamaan haluamansa tavoitteen ilman suurempia ongelmia ja riippumatta hänen osaamistaidostaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita toimintojen vähentämistä, jolloin helppokäyttöinen ratkaisu olisi puutteellinen. Tarkoituksena on luoda ratkaisu, joka sisältää mahdollisesti erilaisia vaihtoehtoja. Internetsivuston kohdalla tämä saattaa tarkoittaa, esimerkiksi käyttäjälle mahdollisuutta valita sivustolta sopivan tekstikoon. (Esteettömyyssalkku 2015, 10-11.)

2.2 Vammaisuuden määritelmiä

Näkemyksistä vammaisuudesta ja sen arvottamisesta on liitoksissa elättävään kulttuuriin. Tämän lisäksi kuka määrittelyä tekee ja missä kontekstissa, on tärkeää huomioida

määriteltäessä vammaisuutta. (Vehmas 2005, 111.) Vammaisuuden, kuten hyvinvoinnin, tutkimuksessa on usein määräävänä holistinen näkemys, jossa kiinnitetään huomiota ihmisen toimintaan ja sosiaaliseen olemukseen. Tällöin vammaisuuden tarkastelussa keskeisiä kysymyksiä ovat ennen kaikkea ihmisen toimintakyky ja sitä häiritsevät tekijät. Henkilölle aiheutuu sairaudesta vaurio, joka aiheuttaa toiminnanvajausta ja tästä puolestaan seuraa sosiaalista haittaa. (Kaitalo 1990, 7.)

Vammaistutkimus on pitkään pohjautunut Maailman Terveysjärjestön WHO:n laatimaan kansainväliseen tautiluokitukseen ICD 10. WHO:n luokittelussa on pyritty ottamaan yksilön terveydentilassa huomioon biologiset, yksilöpsykologiset sekä yhteiskunnalliset seikat. Siinä vammaisuus tarkoittaa vaihtelua ihmisen toimintakyvyssä. Tämän vaihtelun aiheuttaa joko jokin seuraavista ulottuvuuksista tai niiden yhteisvaikutus: 1. elimellinen vaurio, 2. toiminnan rajoitus, 3. osallistumisen rajoitus. Luokituksessa ei nähdä vammaa irrallaan yhteiskunnasta ja ympäristöstä. Koska se pohjautuu tautien ja vammojen yksityiskohtaiseen määrittelyyn, niin se nähdään painotukseltaan lääketieteellisenä. (Kröger 2002, 30–31; Repo 2004, 9-11; Vehmas 2005, 113; Vehkakoski 2006, 21.) Luokitusta käytetään monissa tilanteissa diagnosoinnin välineenä. Lainsäädännön ja politiikan kannalta on välttämätöntä tunnistaa vamma ja vammaisuus. Tämän kautta henkilöille voidaan myöntää muun muassa erilaisia tukipalveluja. (Vehmas & Watson 2013, 648.)

Edellä esitetty ICF-luokitteluun pohjautuva näkökulma tunnetaan myös nimellä *medikaalinen malli, vammaisuuden yksilömalli* tai *yksilöpatologinen malli*. Malli on saanut kritiikkiä vammaisjärjestöiltä, sillä siinä vammaisuus nähdään yksilöiden puutteina ja poikkeavuuksina, joita yritetään korjata ammatillisilla toimenpiteillä. Ongelman aiheuttajana nähdään henkilö itse ja samalla kielletään yhteiskunnan käytännöt, jotka vammauttavat yksilön. Näkökulma korostaa ammattilaisia ja asiantuntijoita yli vammaisten henkilöiden subjektiivisten kokemusten. Vammaisuuden ajatellaan olevan yksilön henkilökohtainen tragedia eikä sitä nähdä sosiaalisena ongelmana. Vammaisten ihmisten kohtaamia ongelmia selitetään vamman tai muiden ihmisten asenteiden ja ennakkoluulojen seurauksena. Näin ilmiö nähdään yksilön ongelmana, joka johtuu hänen viastaan ja joka voidaan poistaa korjaamalla tämä vika. (Oliver 1983, 23; Kröger 2002, 30; Vehkakoski 2006, 21; Reinikainen 2007, 29–30, Vehmas 2005, 132.) Markku Jokinen (2000) kirjoittaa, että monien henkilöiden mielestä

esimerkiksi kuurous nähdään sairautena, vammaana tai puutteena, joka täytyy yrittää poistaa tai lieventää erilaisin kuntoutus- ja lääketieteellisin keinoin. Tällainen katsontakanta on kuuroille itselleen vieras, sillä he eivät koe olevansa vammaisia tai poikkeavia vaan kieli- ja kulttuurivähemmistö.

Sosiaalinen vammaistutkimus on saanut alkunsa 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin vammaiset ihmiset itse aktivoituivat politiikassa. Sen teoreettiset mallit voidaan jakaa materialistiseen ja sosiaalikonstruktivistiseen selitysmalliin. Todellisuudessa tämä jaottelu on hyvin likimääräinen. (Vehmas 2005, 109–110, 119.) Englannissa vammaisliike kehitti *materialistisen näkökulman eli vammaisuuden sosiaalisen mallin*. Tämä näkökulma tunnetaan myös nimellä vammaisuuden yhteiskunnallinen malli. Materialistinen näkökulma pohjautuu Karl Marxin (1818–1883) materialistiseen historiankäsitykseen, jossa yhteiskunnalliset muutokset nähdään taloudellisten tekijöiden seurauksena eikä riippuvina ihmisten arvoista tai ideoista. Sosiaalinen malli korostaa vammaisuuden olevan yhteiskunnallisesti tuotettu ilmiö. Siinä sopeutuminen ei ole vammaisten yksilöiden ongelma vaan se on ennemmin yhteiskunnan sosiaalisen ja fyysisen ympäristön aiheuttamaa. Yhteiskunta saa aikaan vammaisuutta sosiaalipoliittisilla järjestelyillään eli harjoittamalla eristämistä ja poissulkemisenä yhteiskunnan toiminnasta. Tästä esimerkkeinä ovat muun muassa esteelliseksi rakennettu fyysinen ympäristö muun muassa vain vammattomille suunnitellut kulkuvälineet ja julkiset rakennukset, yksilöiden ennakkoluuloiset asenteet, syrjintä, epäonnistuneet palvelujärjestelmät, erilliskoulutuksella ulossulkevat työjärjestelyt. (Kröger 2002; Oliver 1983, 23-27; 1996, 32, 37; Somerkivi 2000; Reinikainen 2007, 29–30; Vehmas 2005, 120-121, 124-131.)

Sosiaalikonstruktivistinen näkökulma puolestaan korostaa kieltä, ideoita ja arvoja, jotka ovat osaltaan materiaalistien olosuhteiden perusta. Siinä keskitytään katsomaan vammaisuuden sosiaalista rakentumista, vammauttavia asenteita ja ennakkoluuloja sekä käsityksiä, jotka vaikuttavat vammaisuuden ymmärtämiseen ja näihin perustuvia sosiaalipoliittisia toimia. Näkökulman mukaan kieli ei vain kuvaa maailmaa vaan myös luo sitä. Siinä vammaisuus on sidoksissa sosiaaliseen yhteyteen ja se on kulttuurisesti tuotettu ilmiö. Se on aina sidoksissa tiettyyn ympäristöön eikä se ole missään määrin universaali ilmiö. Täten erilaiset vammat saavat erilaisia painoarvoja riippuen kulttuurin arvostuksista. Myös käytetyllä kielellä on merkitystä sille kuinka ihmiset ajattelevat ja

toimivat vammaisia ihmisiä kohtaan. Usein ilmaukset esimerkiksi rampa, idiootti, kehitysvammainen luovat jo valmiiksi mieliin kuvan avuttomista ihmisistä, joiden toimintaan liittyy jotakin haittaavaa. Nämä negatiiviset ilmaukset saattavat sisältää niin sanottujen vammattomien pelkoa omasta vammautumisestaan. Viime kädessä materiaaliset järjestelyt ja sosiaaliset konstruktiot ovat yhteen nivoutuneita. (Vehmas 2005, 121–124; Vehkakoski 2006, 20.)

Reinikaisen (2007, 48) mielestä suomalaisessa vammaistutkimuksessa yleensä esitellään tämä malli, mutta sitä ei pidetä varteenotettavana lähestymistapana. Erityisesti niissä tapauksissa, joissa tutkimus on kiinnostunut vammaisten ihmisten yhteiskunnallisesta asemasta sekä siihen vaikuttavista ulkopuolisista tekijöistä, mallin kuuluisi olla lähtökohtana yhteiskunnalliselle vammaistutkimukselle. Sosiaalisessa mallissa muun muassa kuurot ovat kieli- ja kulttuurivähemmistö eli kuurous ei sinänsä ole vamma (Takala 2002, 26). Vamma tai vammattomuus ei ole korostunut ihmisiä erottelevana tekijänä (Repo 2004, 12). YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus edustaa muutosta lääketieteellisestä näkökulmasta ihmisoikeusnäkökulmaan. Tämä korostaa täyttä osallistumista, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta, mitkä kaikki ovat keskeisiä asioita viittomakielisten ja kuurojen koulutuksen ja oppimisen osalta. (Jokinen ym. 2016, 241.)

Sosiaalinen malli on saanut myös kritiikkiä osakseen. On keskusteltu muun muassa siitä, että se on rajoittava ja yksinkertaistava sekä riittämätön viitekehys koko vammaisuuden käsitteellistämiseksi ja käytännön järjestelyille. Malli ei kritisoijien mukaan osaa ottaa huomioon yksilöiden välisiä eroja ja jättää huomioimatta elimellisten vammojen merkityksen vammaisten ihmisten elämässä. Lisäksi kirjoitetaan, että se vaatii vammaisia ihmisiä omaksumaan vammaisen identiteetin, vaikka mahdollisesti henkilö itse haluisi samaistua johonkin toiseen ryhmään muiden tekijöiden kuin vammansa perusteella. (Vehmas 2005 140–142.)

Vammaisten tutkijoiden poissaolo on puute suomalaisessa vammaistutkimuksessa. Akateeminen tutkimus voi edistyä silloin, kun vammaisten oma kokemus tulee selkeämmin näkyville. Tavoitteena vammaisuuden tutkimuksessa on, että ihmisillä on vapaus määrittää oma olemassaolonsa ja jotta vammaisuutta voidaan ymmärtää, on

käsitettävä siihen liittyvät arvot sekä normatiiviset tekijät (Vehmas 2005, 140; Vehmas & Watson 2013, 641, 649).

2.3 Kuurosokeus

Yhteispohjoismaisen kuurosokeuden määritelmässä sanotaan: ”Kuurosokeus on vaikeasteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä. Pohjoismainen määritelmä määrittelee kuurosokeuden toiminnallisesti, ei siis tarvitse olla täysin kuuro ja sokea ollakseen kuurosokea. Suurin osa ihmisistä, joita määritelmä koskee näkevät tai kuulevat vähän – tai sekä näkevät että kuulevat jonkin verran. Juuri kuulonäkövamma yhdistelmä aiheuttaa suuria, erityisesti kommunikation, tiedonhankintaan sekä orientoitumiseen ja liikkumiseen liittyviä ongelmia arjessa.” Kuulo- ja näkövammoja tutkitaan ja hoidetaan eri yksiköissä, joten aistivammojen yhdistelmää ei aina terveydenhuollon puolella havaita. Tästä syystä kuurosokeiden henkilöiden tarkkaa määrää ei tiedetä. (Suomen Kuurosokeat ry 2016, 5.) Suomen Kuurosokeat ry:n palvelujen piirissä on yhteensä noin 850 kuurosokeaa/kuulonäkövammaista henkilöä. Heistä syntymästään kuurosokeita henkilöitä lasketaan olevan noin 200 ja suurin osa on kuurosokeutunut aikuisena. (Lahtinen 2012, 259; Lasanen 2012, 93)

Kuurosokeuden syitä on useita. Elohon ym. (1997, 6) mukaan näitä ovat esimerkiksi perinnöllinen sairaus, onnettomuus ja äidin raskauden aikana saama infektio. Lisäksi myös ikääntymiseen saattaa liittyä sekä kuulo- ja näköaistin heikkeneminen. Suomessa arvioidaan noin 300 henkilön sairastavan tätä oireyhtymää (Suomen Kuurosokeat ry 2006). Tyypillisesti kuurosokeat voidaan luokitella neljään ryhmään aistivamman ilmenemisajankohdasta riippuen (ks. esim. Leppänen-Hassinen 1984, Kaitalo 1990, Koskinen 2000):

1. Syntymästään saakka kuurosokeat henkilöt
2. Syntymästään saakka näkövammaiset henkilöt, joiden kuulo on huonontunut myöhemmin
3. Syntymästään saakka kuulovammaiset henkilöt, joiden näkö on huonontunut myöhemmin
4. Aikuisiässä tai ikääntyneenä kuurosokeutuneet henkilöt

Yleisin Suomessa kuurosokeutta aiheuttava syy tunnetaan nimellä, Usherin syndrooma. Se on peittyvästi periytyvä eli oireyhtymää aiheuttava geeni on saatu molemmilta vanhemmilta. Siihen liittyy sisäkorvakuurous tai kuulon heikentyminen ja samanaikaisesti silmän verkkokalvon aistinsolujen vaurioitumisesta aiheutuva näkövamma. Henkilön näkökenttään ilmestyy epäselviä kohtia. Näkökyvyn muutokset lisääntyvät iän myötä. On olemassa kolme erityyppistä Usher oireyhtymää (kt.s. liite 1). (Pakarinen 1997, 11; Matero 2003, 343).

Pohjoismaiset erikoislääkärit esittivät vuonna 1986, että kuurosokeus on erityinen vamma, jolle on tyypillistä ongelmia kommunikoinnissa, orientoitumisessa ja tiedonsaannissa (Suomen Kuurosokeat ry 2010). Kuurosokeiden henkilöiden vamman laatu, eteneminen ja vammautumisen vaihtelee, joten kuurosokeus on hyvin yksilöllistä. Kaikille heille on kuitenkin usein yhteistä etenevä kuulonäkövamma. Kuurosokeuden voidaan katsoa olevan toimintavamma. Se hankaloittaa muun muassa henkilön kommunikaatiota, opiskelua, työelämää, vuorovaikutusta sekä liikkumista ja vaikuttaa elämisen perusasioihin kuten sosiaalisiin suhteisiin ja arkielämän sujuvuuteen. (Rouvinen 2003, 13; Lahtinen 2008, 20–22; 2016, 209.) Arkiajattelussa voidaan katsoa, että kuurosokealla henkilöllä on sen verran vaikea kuulovamma, että hänellä on vaikeuksia kuulla radiota tai puhelinta. Samanaikaisesti hänellä on vähintään sen asteinen näkövamma, että hänen on hankalaa lukea sanomalehteä tavallisilla silmälasilla. (Eräkanto 2003, 91.) Näkö-, kuulo- ja tuntoaistin toiminnat ovat jokaisen henkilökohtaisia ominaisuuksia. Suurimmalla osalla kuulonäkövammaisista oppilaista on jäljellä yksilöllisesti kuulo- ja/tai näkökykyä, mutta ne toimivat vaihtelevasti päivittäin ja tilanteesta riippuen. Osa opiskelijoista on täysin kuurosokeita taktiilisti, kädestä käteen, kommunikoivia. (Lahtinen 2016, 209.)

Kuurosokeilla henkilöillä on käytössään useita erilaisia kommunikointimenetelmiä ja niiden yhdistelmiä (kts. liite 2. Lahtinen 2016, 211). Menetelmän valintaan vaikuttaa pitkälti jäljellä oleva kuulon tai näön määrä ja kuuroutumisen tai sokeutumisen ajankohta. Kuurosokea henkilö voi kommunikoida viittomakielellä, viitotulla puheella, taktiiliviittomilla, jossa kuurosokean henkilön kädet ovat viittojan käsien päällä, puheella ja huulioluvulla. Lisäksi kommunikointimenetelmiä ovat kirjoittaminen, sormiaakkosviestintä, pistekirjoitus ja/tai sosiaalishaptinen kommunikaatio.

Sosiaalishaptisessa kommunikaatiossa käytetään kosketusviestejä eli haptiiseja eri puolille kehon neutraalialueita. Haptiisien avulla saadaan kosketuksella ja tuntoaistin välityksellä informaatiota ympäristöstä ja siinä tapahtuvista muutoksista. Useimmat kuurosokeista henkilöistä hallitsevat monia eri kommunikointimenetelmiä ja käyttävät niitä tilanteen, ympäristön ja oman jaksamisensa vaatimalla tavalla. Toisinaan kuulemisen ja näkemisen olosuhteet muuttuvat. Näin voi käydä hämärässä tai melussa ja silloin kuurosokea henkilö joutuu vaihtamaan aistikanavansa toiselle. Hän saattaa kommunikoida hyvin valaistussa tilassa vapaaseen tilaan viittomakieltä käyttäen, hämärässä tilassa kaventuneeseen näkökenttään ja pimeässä taktiilisti viittoen. Kaventuneeseen näkökenttään viittominen tarkoittaa viittomien tuottamista alueelle, jonka vastaanottaja näkee. Joillekin henkilöille viitotaan kaukaa ja toisille lähietäisyydeltä. Lisäksi kuurosokeat henkilöt voivat käyttää sosiaalishaptisen kommunikaation kosketusviestejä. (Pyykkö 1993, 3; Lahtinen 2012, 260-262; 2016, 209-211.)

Joidenkin kuurosokeiden henkilöiden alkuperäinen kommunikaatiotapa saattaa jossakin vaiheessa vaihtua toiseen joko pysyvästi tai tilannesidonnaisesti. Esimerkiksi henkilö, joka on aikaisemmin selviytynyt kuulon apuvälineiden avulla, voi kuulon aletessa joutua vaihtamaan tiedonsaantitapaansa sormiaakkosiin, viittomiin tai kirjoitukseen. Kuurosokealle henkilölle tämä tarkoittaa tuntoaistin käytön lisääntymistä. Hän saattaa siirtyä käyttämään taktiilia viittomista, jossa hän tuntoaistin välityksellä vastaanottaa informaatiota tunnistamalla viittojan käsistä viittomien käsimuodot ja liikkeet. Osa viittomakielen kieliopin elementeistä kuten esimerkiksi kysyvät ilmeet, siirretään tunnistettaviksi käsien kautta. (Koskinen 2000, 36; Lahtinen 2008, 19; Lahtinen 2016, 212-213.)

Kuurosokeilla henkilöillä on käytössään useita erilaisia apuvälineitä. Näitä voivat olla muun muassa FM-laite, sisäkorvaistute, kuulokojeet, silmä- ja häikäisylasit, erilaiset valaisimet (kohdevalo ja suurennuslasivalo), erilaiset suurennuslaitteet (lukukivi ja luku-televisio), valkoinen keppi, kohotaso tai -pulpetti, henkilökohtainen avustaja/ohjaaja ja/tai viittomakielen tulkki. (Lahtinen 2016, 219.) Liikuttaessa kuurosokean henkilön kanssa käytetään erilaisia opastuksen lajeja. Näitä ovat esimerkiksi opastus ilman fyysistä kosketusta, jolloin opas kulkee kuurosokean henkilön edellä ilman kontaktia tai fyysinen opastus, jolloin kuurosokea on

opastusotteessa oppaan kanssa. Opastusotteesta opastettava voi lukea oppaansa kehon liikkeitä, vauhtia, kapeita kohtia ja suuntia. (Lahtinen 2012, 265.)

3 KUUROSOKEA OPISKELIJA

3.1 Koulutuksen esteettömyys

Vammaisten ihmisten koulutustaso on matalampi kuin muiden. Syitä tähän on useita ja monet niistä liittyvät esimerkiksi yhteiskunnan sisällä oleviin asenteisiin, puutteellisiin tiedollisiin valmiuksiin, rakennusten esteellisyyteen ja opetusjärjestelyihin. Vaikka monet tiedostavat nämä asiat, niin suunnitelmia esteettömästä yhteiskunnasta käsitellään usein taloudellisista näkökulmista. Pitkälti kyse on asenteista, kun asia koetaan tärkeäksi siihen panostetaan. Esteettömyys ei palvele vain vammaisia ihmisiä vaan siitä hyötyvät kaikki muutkin. Toisille se on toimimisen ehdoton edellytys. Esimerkiksi tilassa, jossa akustiikka on kunnossa ja opasteet selkeitä, on helppo olla. Jos esteettömyys otetaan huomioon jo rakennuksen suunnitteluvaiheessa, niin siitä ei koidu rakennushankkeelle huomattavia lisäkustannuksia. (Haapala & Urhonen 2003,4; Kilpelä 2013, 62-63; Rasa 2005, 27-28.)

Esteettömyyteen voidaan pyrkiä ainakin kahdella käytännön toimenpiteisiin vaikuttavalla toimella: ihmisoikeudellisesti (ihmisoikeusparadigma) tai tukien ja palvelujen kautta (tukiparadigma). Molemmissa näkökulmissa tähdätään esteettömyyteen, mutta menetelmät ovat erilaisia. Ihmisoikeusnäkökulma liittyy tyypillisesti sosiaaliseen vammaistutkimukseen ja vammaispoliittisiin tavoitteisiin. Siinä vammaisuuden esteet ja haasteet ovat ensisijaisesti ympäristön tuottamia. Tästä syystä siinä keskitytään ennen kaikkea esteiden ja siten myös tuen tarpeiden poistamiseen. Tukiparadigma tarjoaa yksilöille henkilökohtaista tukea ja palveluja olemassa olevien esteiden ylittämiseksi kuten toimitaan muun muassa erityisopetuksessa. Vuosien saatossa tukiparadigma on saanut vaikutteita ihmisoikeudellisesta näkökulmasta ja tuen saajan autonomiaa on korostettu. Koulutusta järjestävien tahojen on pohdittava pyrkivätkö he esteettömyyteen, hävittämällä esteet vai kehittämällä tukea ja palveluita oppilaitoksessa. (Markkanen 2013, 194-196; Vehmas 2005, 56-59.)

Vammaisuuden sosiaalisen mallin mukaan yhteiskunta luo vammaisuutta muun muassa yhteisön asenteiden ja rakennetun fyysisen ympäristön kautta. Suomen lainsäädännössä on esteettömyyssäädöksiä, jotka liittyvät rakentamiseen. Nykyisin ei rakenneta uusia esteellisiä rakennuksia niin paljon kuin aikaisemmin, mutta vanha rakennuskanta on toki edelleen esteellistä. Myös vammaispalvelulain toteuttamisessa on puutteita, sillä henkilö ei välttämättä saa tarvitsemaansa määrää esimerkiksi avustaja-, tulkki- ja kuljetuspalveluja. (Haapala & Urhonen 2003, 4; Kumpuvuori 2013, 50; Oliver 1983; 1996.) Suomen yhdenvertaisuuslaissa (L1325/2014) puhutaan koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta (§6). Koulutuksen järjestäjän ja oppilaitoksen on tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta yhdenvertaisuus oppilaitoksessa voi toteutua. Toimenpiteiden on oltava tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia, kuitenkin huomioiden oppilaitoksen toimintaympäristön, voimavarat ja muut olosuhteet. Oppilaitoksella kuuluu olla voimassaoleva suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä. Oppilaille, heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi edistämistoimenpiteisiin liittyen. Minna Markkasen (2013, 189) mielestä monessa tilanteessa yhdenvertaisuuden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon suhde on monimutkainen. Esimerkiksi yhdenvertaisuus voi pitää sisällään oikeudenmukaista epätasa-arvoa. Tällainen tilanne on muun muassa silloin, kun opiskelijalle järjestetään yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden nimissä tukitoimia, joita voidaan pitää oikeudenmukaisina. Tasa-arvon toteuttaminen vaatii tilanne kohtaista harkintaa ja toisinaan oikeudenmukaisuutta korostavat toimet voivat johtaa tavoitteiden vastaisiin tuloksiin (Puupponen 2000, 160). ”Ollakseen yhtä hyvä kuin ei-vammaisen, vammaisen henkilön on oltava paljon parempi” (Suokas 1992, 96). Korkeakouluilla onkin haasteena tarjota palvelujaan oikeudenmukaisesti kaikille kansalaisille (Puupponen 2000, 161).

Sosiaalinen ympäristö ja sen toimivuus on yksilölle tärkeää esimerkiksi sosiaalisten suhteiden puutos saattaa aiheuttaa sen, ettei henkilö hanki itselleen kunnon koulutusta tai pääse osallistumaan yhteiskunnan toimintaan täysivaltaisesti. Tällainen syrjintä saattaa olla psyykkisesti haitallista yksilön terveydelle. (Vehmas & Watson 2013, 646.) Jukka Kumpuvuori (2013, 47-49) erottaa toisistaan käsitteet: yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto. Molemmat tarkoittavat kielellisesti sitä, ettei ketään saa syrjiä. Yhdenvertaisuus viittaa ideaaliin ja syrjintäkielto puolestaan edustaa erilaisia toimia ja laiminlyöntejä. Laajan syrjintäkiellon lisäksi oikeus koulutukseen on olennainen

ihmisoikeus. Vammaissopimuksessa (24 artikla) tunnustetaan vammaisten henkilöiden oikeus koulutukseen. Osallistava koulutus sekä elinikäinen oppiminen (kohta 5) varmistetaan sopimusosapuolien kesken yhdenvertaisten mahdollisuuksien pohjalta ja syyllistymättä syrjintään. Jotta oikeus koulutukseen toteutuisi vammaisten opiskelijoiden kohdalla, niin valtion kuuluu ryhtyä positiivisiin toimiin kuten vammaisten henkilöiden osallistamiseen yleisiin koulutusjärjestelmiin ja vammaisten opettajien palkkaamiseen.

Korkeakoulutuksen saaneiden näkövammaisten henkilöiden määrä on vähentynyt huomattavasti vuodesta 2010. Tuolloin heitä oli 17 prosenttia kaikista näkövammaisista, mutta vuonna 2014 määrä oli laskenut viiteen prosenttiin. Näkövammaisten Keskusliiton toimitusjohtaja Jukka Tahvanainen arvioi, että koulutukseen hakeutumiseen vaikuttaa paljolti opinto-ohjaus eli se, miten opiskelijat saavat tietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Keskusliitossa pidetään tilannetta valitettavana, sillä koulutus vaikuttaa merkittävästi henkilön työllistymiseen jatkossa. (Rintala 3.5.2014.)

3.1.1 Ympäristön esteet

Usein esteettömyys liitetään ensisijaisesti liikkumisen esteettömyyteen. Tutkimuksissa on ilmennyt, että fyysiset esteet kuten esimerkiksi hissien puuttuminen ovat yleisiä Suomessa ja lisäksi vammaiset opiskelijat ovat myös kokeneet jonkin verran asenteellista esteellisyyttä (Haapala 2000, 32–33; Poussu-Olli 1999, 109). Huonokuuloisten ja kuurojen henkilöiden osalta itse liikkumiseen ei liity esteitä vaan ne tulevat esille ennen kaikkea ääneen pohjautuvassa viestinnässä (Rasa 2005, 27).

Suunnistautuminen ja orientaatio liikkumisessa (orientation & mobility, O&M) ovat tärkeitä kuurosokeille opiskelijoille. Ne eivät tarkoita vain taitoa siirtyä paikasta toiseen vaan niihin sisältyy myös ymmärrys alueesta, jonne henkilö on matkalla. Monille kuurosokeille opiskelijoille on haastavaa liikkua suuressa ihmismassassa ennestään tuntemattomassa tilassa, etenkin jos hänelle ei olla etukäteen järjestetty minkäänlaista perehdytystä alueeseen. Usein korkeakoulujen kampusalueet ovat laajoja ja hyvin monimutkaisia sekä luokkahuoneet saattavat sijaita etäällä toisistaan. Kuurosokealle opiskelijalle on tärkeää saada tieto siitä, mikä on turvallisin ja toimivin reitti kulkea

kampusalueella. Samoin hänelle olisi hyvä näyttää etukäteen kuinka yksittäinen luentosali on muodostunut eli muun muassa salin koko, ovien paikat ja luennoitsijan sijainti. Lisäksi hänelle kuuluisi tuoda ilmi esimerkiksi missä suunnassa roskikset ja ikkunat sijaitsevat. Kampusalueelta olisi hyvä löytyä myös muutamia kohokuvien varustettuja karttoja, joiden avulla opiskelija voi paikallistaa itsensä. Jos opiskelija on tottunut valkoisen kepin käyttäjä, tämä tukee hänen liikkumistaan yliopistolla. Valkoisen kepin käyttäminen antaa vihjeen myös muille henkilöille, että kyseessä on näkövammaisen henkilö. (Telleck yms. 2007, 77-84.)

Fyysinen ja arkkitehtoninen ympäristö on yksi suurimmista haasteista vammaisille korkeakouluopiskelijoille. Esteetön ympäristö on selkeä ja siellä on osattu käyttää materiaali- ja värikontrasteja. Usein ympäristön esteinä ovat muun muassa portaat, tasoerot ja liian pienet tilat. Kuurosokealle henkilölle alaspäin menevien portaiden syvyyseron havaitseminen on hankalaa. Yleisesti portaat, jotka ovat molemmilta puolilta yhtä leveät, ovat kulkemisen näkökulmasta helpommat liikkua kuin kierreportaat kuurosokealle henkilölle. Kuurosokeat henkilöt ovat myös toivoneet, ettei esimerkiksi ulko-ovissa olisi suuria lasipintoja, sillä näistä on vaikea havaita onko ovi auki vai kiinni. Esteettömyyttä ympäristön rakenteissa edistävät värikontrastit, kaikulevyt, kohomerkinnot ja selkeät kulkuväylät. Esteettömän kuulemisympäristön näkökulmasta tiloissa kuuluu olla miellyttävä akustiikka, taustamelua on vältetty ja kuuntelun apuvälineitä hyödynnetty. Jos tila on liian kaikuva, se heikentää olennaisesti kuulemistä ja puheen selkeyttä. Opetusympäristössä kuuluu olla hyvä yleisvalaistus mahdollistaen puhujan suun liikkeiden seuraamisen, joka helpottaa selvän saamista puheesta. Puhujan on vältettävä seisomasta ikkunan tai kirkkaan lampun läheisyydessä, sillä nämä saattavat häikäistä katsojaa. Häiriötä viittomisen seuraamiseen aiheuttavat häikäistymisen ohella myös taustalla tapahtuva ylimääräinen liike kuten ihmisvilinä tai puun heiluminen tuulessa. (Haapala & Urhonen 2003, 4-5; Kilpelä 2013, 66-67; Koskinen 2009; Lahtinen 2012, 264; 2016, 212-219; Rasa 2005, 19; Widberg-Palo & Virtanen 2009.)

Valaistuksen ollessa hyvä ja häikäisemätön, etäisyyden ollessa sopiva ja viitottaessa rauhallisesti, voi kuulonäkövammaisen henkilö näönvaraisesti seurata viittojaa. Lisäksi viittojan vaatetuksen riittävä kontrastisuus ja rauhallinen tausta auttavat kuulonäkövammaista henkilöä saamaan paremmin selvää viittojan ilmeistä ja käsien

liikkeistä. (Lahtinen 2016, 212.) Värien kontrastit ovat tärkeitä. Tummuuskontrasteilla saadaan opasteiden tekstit paremmin erottumaan taustastaan ja näkymään selkeämmin. Myös tilan muodot ja kulkureitit on helpompi löytää, jos seinät ovat erotettuina lattiasta tummuuskontrastin avulla. Tämän ohella esteettömiä ratkaisuja ovat muun muassa kulkureitille sijoitetut erilaiset ohjaavat materiaalit ja kohokirjaimin tai pistekirjoituksella toteutetut opasteet. Monissa tilanteissa näkemis- ja kuulemisympäristön esteettömyyden parantaminen on mahdollista melko pienellä panostuksella kuten esimerkiksi kiinnittämällä huomiota valaistukseen ja induktiosilmukan käyttömahdollisuuteen. (Kilpelä 2013, 66-67, 76.)

Opetusmenetelmiä ja –tiloja valitessa kuuluu huomioida huonokuuloinen opiskelija. Opiskelijaa saattaa häiritä, jos opetusryhmät ovat suuria, tilassa on paljon taustamelua tai kaikua. Tiloissa esiintyvää kalusteiden kolinaa voidaan vaimentaa muun muassa huopapalojen avulla. Melun ja kaikumisen vähentäminen yleisissä tiloissa auttaa varmasti muitakin opiskelijoita keskittymään paremmin. Suomen rakentamismääräyskokoelman osa F1 edellyttää erilaisten yleisten tilojen muun muassa opetussalien ja –luokkahuoneiden varustamista induktiosilmukalla tai muulla äänensiirtojärjestelmällä, esimerkiksi infrapuna- tai FM-laitteella. Induktiosilmukan hyvänä puolena on, että useimmilla kuulolaitteilla on mahdollista kuunnella induktiivisesti, jolloin ääni siirretään magneettikentän välityksellä kuuntelijan kuulolaitteeseen. (Rasa 2005, 8-11, 20-26; Widberg-Palo & Virtanen 2009.) Vaasan yliopistossa opiskellut kuurosokea Jaakko Evonen (2016, 67) kertoo, että hän koki haastavaksi muun muassa tilanteet, joissa samassa tilassa työskenteli useampi ryhmä. Tällöin taustahäly häiritsi hänen työskentelyään. Hän kertoo, että onneksi luennoilla oli mahdollista käyttää FM-laitetta kuulon apuvälineenä.

”Maria” (2016, 229-233) on huonokuuloinen yliopisto-opiskelija. Hän ei ole halunnut käyttää näkyviä kuulon apuvälineitä kuten esimerkiksi FM-laitetta, pyörivää tuolia, jotta olisi voinut kääntyä kohti puhujaa luokassa tai kuulolaitteita vaan hän on yrittänyt piilotella kuulovammaisuuttaan koko ikänsä. Vasta nyt ollessaan opintojensa loppusuoralla, hän on ottanut käyttöön korvantauskojeen, joka on huomaamaton. ”Maria” kertoo, että yliopistossa massaluennolla kuuleminen on ollut hänelle haasteellista. Osassa luentosaleista on ollut käytössä mikrofonit, mutta ne eivät ole riittävästi voimistaneet puhujan ääntä. Hän kertoo pitäneensä luentoja tylsinä, sillä hän

ei ollut saanut niistä selvää ilman pinnistelyä ja keskittymistä. Yhden kurssin tentissä vaadittiin muutakin tietoa kuin vain luentodien ja kirjallisuuden sisältöä eikä hän tätä tenttiä lopulta koskaan läpäissyt. Hän on pyrkinyt suorittamaan mahdollisimman monet kurssit kirjatentteinä. Nyt kuulolaitetta käyttäessä hän kuulee paremmin luennoitsijan puheen ja pienryhmissä kuuleminen on helpompaa kuin aikaisemmin, mutta edelleenkin hän ei saa selvää luentosalissa tai luokissa muiden opiskelijoiden kommentteista tai kysymyksistä.

3.1.2 Opetusmateriaali ja -järjestelyt

Oppimateriaalin ja opetuksen esteettömyyteen kannattaa kiinnittää huomiota jo niiden suunnitteluvaiheessa. Poussu-Ollin (1999) tutkimuksessa selvisi, että monissa tilanteissa opiskelijat ovat saaneet neuvoteltua opettajien kanssa opetusta helpottavia järjestelyjä. Apuvälineiden kanssa yhteensopivat oppimateriaalit auttavat opiskelijaa osallistumaan yhdenvertaisesti opintoihin muiden kanssa. Heikkonäköisen ja sokean opiskelijan näkökulmasta opetusmateriaalin pitää olla laadittuna selkeällä päätteettömällä fonttityypillä esimerkiksi Arial. Lisäksi on hyvä huomioida, että tekstin ja taustan väreillä on riittävä kontrasti eikä tekstin taustalla ole kuvaa sekoittamassa näkymää. Perinteisten ilmoitustaululle jätettävien viestien sijaan voidaan heikkonäköistä tai sokeaa opiskelijaa lähestyä sähköpostin välityksellä, jos esimerkiksi opetustilan suhteen tapahtuu muutoksia. Usein yliopistojen ja korkeakoulujen materiaalit löytyvät sähköisessä muodossa. Kuitenkaan sähköinen materiaali ei ole täysin ongelmaton esimerkiksi näkövammaiselle atk-apuvälineitä käyttävälle opiskelijalle. Apuvälineet eivät aina ole yhteensopivia kaikkien tallennusmuotojen kanssa muun muassa pdf-formaatti on haasteellinen. Lisäksi haasteena on se, ettei opiskelija voi käyttää oppilaitoksen tietokoneita esteettömästi, sillä yleensä niihin ei ole asennettu tarvittavia ohjelmia ja lisälaitteita. (Kokko 2003, 7; Koskinen 2009; Rintala 2014.) Kuurosokea Jaakko Evonen (2016, 67) kertoo, että hänen opintojaan Vaasan yliopistossa helpotti se, että osa kurssimateriaalista oli saatavilla sähköisessä muodossa. Vuonna 2012 toteutetussa selvityksessä saavutettavuus toteutui korkeakoulujen verkkosivustoilla vaihtelevasti. Yleisesti kielen ymmärrettävyys ja ytimekkyys olivat kunnossa, mutta ongelmia esiintyi sivuston muunneltavuudessa eri aisteille ja apuvälineille sopiviksi. (Penttilä 2012, 38-39.)

Kuulovammaisia ja näkövammaisia opiskelijoita auttaa, jos heillä on mahdollisuus tutustua luentoihin liittyvään materiaaliin etukäteen. Näin heidän on helpompaa keskittyä luennoitsijan opetuksen ja tulkkauksen seuraamiseen. Opiskelijalle voi olla vaikeaa kirjoittaa muistiinpanoja samanaikaisesti kuin hän kuuntelee, lukee huulilta tai seuraa viittomakielen tulkkausta. Luennoitsijan on hyvä lukea ääneen kaikki esimerkiksi dioihin tai PowerPoint esitykseen kirjoittamansa asiat, jotta heikkonäköinen tai sokea opiskelija tietää missä kohdassa luentoa ollaan menossa. Näin opiskelija voi kirjata itsenäisesti muistiinpanoja luennon aikana. Parasta olisi, jos esitysmateriaali olisi itsessään riittävän kattava ja toimisi siten muistiinpanona. Monelle heikkonäköiselle tai sokealle opiskelijalle ongelmia aiheuttaa tutkintovaatimukseen kuuluvan teoksen saaminen käsiinsä saavutettavassa muodossa. Myös ryhmätöiden osalta on oleellista huomioida missä muodossa opiskelija tarvitsee materiaalin. Näkövammaisten kirjastosta Celiasta voi tilata teoksen tarvittavassa muodossa. Toimitusaika valikoimista löytyville oppikirjoille on noin 5-10 päivää ja saavutettavaan muotoon tuotettaville teoksille toimitusaika on noin 2-6 kuukautta. Korkeakouluopiskelijoille palvelu on maksutonta. Usein opiskelijoille suositellaan perehtymistä tutkintovaatimusten ulkopuoliseen materiaaliin, mutta tämän materiaalin saaminen saavutettavassa muodossa saattaa olla haastavaa. (Kokko 2003, 7; Koskinen 2009; Kuulonhuoltoliitto ry. 2005; ”Maria” 2016, 234; Widberg-Palo & Virtanen 2009.) Näkövammaisen sosionomi Tuula Salmensuu kertoo lehtihaastattelussa, että vaikka hän pyysi ammattikorkeakoulussa opettajilta suurennettuja monisteita, niin suurin osa heistä ei muistanut tehdä niitä häntä varten. Salmensuu oli yrittänyt lukea papereita suurennuslasilla ja lukulaitteella. Myöhemmin opettajat olivat sanoneet, että olisivat opiskelujen aikana voineet huomioida häntä enemmän. (Tuomisto 2014.)

Suomessa vammaisen opiskelijan aloittaessa opiskelunsa uudessa oppilaitoksessa, voi häneltä kulu alussa opiskelun sijaan aikaa suotuisien opiskelujärjestelyjen järjestämiseen. Hänen täytyy mahdollisesti järjestää luokkahuone ja tenttitilaisuuksien järjestelyt itselleen toimiviksi ja selvittää millaisiin opintososiaalisiin etuihin sekä tukiin hän on oikeutettu. Näiden asioiden pitäisi olla jo selvitettyinä ja esitettyinä selkeässä muodossa ennen hänen saapumistaan korkeakouluun. (Haapala & Urhonen 2003, 4-5.) Myös Sari Kokon (2003, 7-8) mielestä opiskelujärjestelyihin liittyy läheisesti yliopiston henkilökunnan tietoisuus näkövammaisuudesta ja näkövammaisen opiskelijan tarpeista.

Yliopistolla kuuluisi olla nimetty kyseisen vamman tunteva vastuhenkilö, jotta opiskelijan ei tarvitsisi tiedottaa aiheesta ja omista tarpeistaan opintojensa aikana.

Turun yliopistossa työskentelevä Paula Pietilä (2013, 197) aloitti vammaisasiamiiehen (nyk.esteettömyyssuunnittelija) työt helmikuussa 2005 ja tuolloin monet olivat ihmetelleet mihin vammaisasiamiestä yliopistossa tarvitaan. Sosionomiksi valmistunut näkövammaisen Tuula Salmensuu (Tuomisto 2014, 3) kertoo, ettei hän ihmettele useiden näkövammaisten opiskelijoiden opintojen keskeytymistä, sillä opiskelija joutuu koko ajan olemaan sinnikäs ja aktiivinen sekä selvittämään kaikki tarvitsemansa apuväline- ja muut tukiasiat. Salmensuu kertoo, että ensimmäisen haasteen hän kohtasi pääsykokeissa, joissa hän tarvitsi lisäaikaa sekä lukulaitteen. Osassa kouluista oli vallinnut asenne että, jos opiskelija ei pärjää ilman apua pääsykokeessa, niin hän ei voi pärjätä opinnoissakaan. Pietilä (2013, 205) kertoo, että pisin historia opiskelujen erilaisista saavutettavuus käytänteistä on valintakokeissa ja tenttitilanteissa. Spiersin ja Hammettin (1995, 3) mukaan Yhdysvalloissa opiskelija ei ole velvollinen ilmoittamaan vammastaan pääsykokeissa. Päästyään oppilaitokseen sisälle on hänen vastuullaan tiedottaa asiasta ja toimittaa vaadittavat dokumentit vammastaan oppilaitokseen. Sen jälkeen järjestetään keskustelutilaisuus, jossa aihetta käsitellään ja pohditaan millaisia tukitoimia opiskelija tarvitsee opintojensa varten. Tämän jälkeen asioiden järjestämisvastuu siirtyy oppilaitokselle.

Paula Pietilä (2013, 204-205) korostaa, että vammaispalvelujen ja apuvälineiden toimivuudella on olennainen rooli vammaisten ja kuurojen opiskelijoiden opintojen etenemisessä. Pietilä jatkaa, että toisinaan haasteena on sovittaa yhteen oppilaitoksen käytänteet ja vammaispalvelut kuten ilmenee esimerkiksi näkövammaisten saavutettavan materiaalin toimitusviiveessä. Suomessa vuonna 2012 tehdyssä selvityksessä tuodaan esille, että yleisimpiä erityisjärjestelyjä tenteissä olivat lisäaika ja mahdollisuus apuvälineen tai tietokoneen käyttöön kirjoitusvälineenä. Suurin osa korkeakouluista velvoittaa opiskelijan toimittamaan heille lääkärintodistuksen tai muun asiantuntijanlausunnon erityisjärjestelyjen perusteeksi. Yli puolella korkeakouluista on mahdollisuus saada suositus erityisjärjestelyjen tarpeesta. (Penttilä 2012, 29-30.) Opiskelijan kuuluu keskustella suosituksen antajan esimerkiksi opinto-ohjaajan tai saavutettavuus asioista vastaavan työntekijän kanssa tarpeellisista erityisjärjestelyistä. Myöhemmin opiskelija voi esittää suosituksen opintojaksosta vastaavalle henkilölle.

Toiminta helpottaa opettajan työtä. Suositukseen on kirjattu kaikki opiskelua tukevat erityistoimet, näin opettajan ei tarvitse miettiä järjestelyjä tai tulkita asiantuntijalausuntoja. Toisaalta suositukseen ei aina takaa erityisjärjestelyjen saamista opiskelijalle. Toisinaan opiskelijat kokevat erityisjärjestelyjen hakemisen olevan liian huomiota herättävää ja jättävät suosituksen hakematta. (Penttilä 2012, 31; Pietilä 2013, 206-207.) Huonokuuloinen ”Maria” (2016, 230) on kokenut yliopistolla helpotuksena, ettei kukaan henkilökunnasta ole tietoinen hänen kuulovammastaan eikä hänelle ole tehty erityisjärjestelyjä vaan hän on voinut sulautua massaan.

Yksi vammaispalveluista, johon Suomessa asuvat kuulovammaiset, kuulonäkövammaiset tai puhevammaiset henkilöt ovat oikeutettuja on tulkkauspalvelu. Sen perusteena on laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010). Kuurosokeille henkilöille tulkkaus eroaa kuulovammaisten ja puhevammaisten tulkkauksesta sisällöllisesti. Sen osa-alueet ovat: tulkkaus, kuvailu ja opastus. Tulkkauspalvelu on subjektiivinen oikeus ja sitä voidaan käyttää kaikissa elämäntilanteissa muun muassa asioimisessa, vapaa-ajalla, opiskelussa tai työelämässä. Perusopetuksessa perusopetuslaki (628/1998) velvoittaa kunnan koulutoimen järjestämään opiskelijalle tulkkauksen tarvittaessa. Näiden opintojen jälkeisiin opintoihin opiskelijan tulee hakea itselleen tulkkauspalvelua Kansaneläkelaitokselta (Kelalta), jolla on palvelun järjestämisvastuu. Lain mukaan opiskelijalle kuuluu myöntää opintoja niitä edellyttävät. (Koslonen 2016, 139; Kovanen 2012, 118-119.) Saatuaan tiedon oppilaitokseen pääsystä opiskelija lähettää Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskukseen (VATU-keskus) opiskelutulkkaushakemuksen. Puoltavan päätöksen jälkeen opiskelija tekee Kelan välityskeskukseen tulkkittelauksen. Välityskeskus välittää tulkin lukukaudeksi kerrallaan eli opiskelijan kuuluu lähettää uusi tulkkitteläus ennen lukukauden loppumista. Tulkista koituvista kustannuksista vastaa Kela. (Kansaneläkelaitos 2012; 2013.)

Suomessa ammattitulkkeja koskee ammattietiikka. Tulkeilla on vaitiolovelvollisuus. He eivät esimerkiksi kerro opiskelijalle opettajan heille etukäteen antamaa materiaalia eivätkä he kerro opiskelijan asioista opettajalle. Tulkit toimivat puolueettomina viestinvälittäjinä. Tulkkauksen tavoitteena on välittää viestit tilanteen osapuolten kesken siten, että kielellinen tasa-arvo toteutuu. Tulkit toimivat alansa asiantuntijoina ja he voivat tarvittaessa puuttua esimerkiksi käytännön järjestelyihin, jos sitä tarvitaan

tulkkauksen onnistumisen näkökulmasta. Tulkeilla on myös mahdollisuus keskeyttää puhuja tarvittaessa, mutta he eivät kuitenkaan saa neuvoa tai ohjata osapuolia asioiden hoitamisessa. Tulkit eivät toimi tilanteessa osapuolten avustajina eikä asiamiehinä. (Koslonen 2016, 141, 145.)

Oppilaitoksessa tulkki on paikalla kaikkia läsnäolijoita varten. Hän on osa henkilökuntaa, vaikka hänen työnantajansa voi olla eri taho kuin esimerkiksi opettajien. Tulkin tehtävään kuuluu tulkata varsinaisen luennon ohessa myös kaikki luokassa sanotut kommentit ja ympäristön äänet. Yleensä opetustilanteessa tulkki tai tulkit sijoittuvat lähelle opettajaa, jotta opiskelijalla on mahdollisuus seurata samanaikaisesti sekä tulkkausta, opettajaa että mahdollista havaintomateriaalia. Usein opiskelija sijoittuu luokassa eturiviin, mutta mahdollisesti opiskelijan sijoittuminen luokan takaosaan voisi olla parempi ratkaisu. Näin ollen opiskelija voisi havainnoida paremmin luokan tapahtumia ja puheenvuoroja. Tulkkaukselle on eduksi puheenvuorojen jakaminen, sillä päällekkäisiä kommentteja ei voi tulkata. Opettajan on hyvä huomioida, ettei kaikille sanoille ole olemassa viittomia esimerkiksi nimet ja vierasperäiset sanat voi tulkki joutua esittämään sormiaakkosin kirjain kirjaimelta ja se vie normaalia enemmän aikaa. Jos tulkki ei kuule tai ymmärrä puhuttua, on hänen vastuullaan tarkentaa asiat opettajalta. Oppimisesta, poissaoloista ja motivaatiosta on vastuu opiskelijalla itsellään. Vieraiden kielten opiskelussa tulkkausratkaisuja pohditaan yhdessä, jotta opetus palvelee mahdollisimman hyvin kuulovammaisen opiskelijan oppimista. Opettajan on hyvä ymmärtää, että viittomakieliselle opiskelijalle suomen kieli on toinen kieli ja sen taitotaso vaihtelee henkilöittäin. (Koslonen 2016, 143-147; Kuulonhuoltoliitto ry. 2005; Widberg-Palo & Virtanen 2009.)

3.1.3 Opiskelu ja sosiaaliset tilanteet

Myös muihin opiskelijoihin tutustuminen on tärkeää, koska heiltä voi saada tarvittaessa tukea niin henkiseen jaksamiseen kuin käytännön asioihinkin opiskelussa. Esimerkiksi hätähälytyksen tai muun yllättävän muutoksen ilmaantuessa opiskelutovereiden opastus on hyödyksi. Yhdysvalloissa suositellaan käytäntöä, jossa yliopistolta löytyvät liikkumistaidon ja orientaation ohjaajat. He kertaavat joka lukuvuoden alussa kuurosokeiden oppilaiden kanssa mahdolliset hätäpoistumisreitit ja tutustuvat

rakennuksiin, vaikka ne olisivat jo ennestään oppilaille tuttuja. (Haapala & Urhonen 2003, 4-5; Kuulonhuoltoliitto ry. 2005; Telleck ym. 2007, 78.)

Yleisin tapa tutustua muihin opiskelijoihin ovat erilaiset opiskelijajärjestöjen järjestämät tapahtumat. Kuitenkin vammaisille opiskelijoille tilanne on hieman erilainen, sillä he joutuvat kohtaamaan ennakkoluuloja, tietämättömyyttä ja erilaisia asenteita liikkuessaan muiden parissa. Muiden suhtautumistapa voi olla myönteinen tai kielteinen. (Haapala & Urhonen, 4-5; Kuulonhuoltoliitto ry. 2005; Telleck ym. 2007, 78.) Haapala (2000, 32) tutki kuurojen ja vammaisten korkeakouluopiskelijoiden opiskelukokemuksia. Kuuro opiskelija oli muun muassa kertonut olevansa kyllästynyt siihen etteivät ihmiset tuntuneet olevan tietoisia kuuroudesta, viittomakielestä tai kuurojen kulttuurista. Susan B. Foster (1998, 124) kertoo kommunikoinnin haasteiden vähentävän kuurojen opiskelijoiden mahdollisuuksia luoda ystävyysuhteita kuulevien opiskelijakollegojen kanssa. Fosterin tutkimuksessa yksi kuuro opiskelija oli kertonut, että hänen kommunikointinsa kuulevien opiskelijakollegoiden kanssa rajoittui usein tervehtimiseen ja hyvästelemiseen. Monet kuurot opiskelijat olivat kokeneet, etteivät kuulevat ihmiset jaksaneet yrittää löytää yhteistä kommunikointimenetelmää heidän kanssaan. (Foster 1998, 124.)

Muilla ihmisillä ei välttämättä ole tietoa kuinka kuurosokeiden henkilöiden kanssa kommunikoidaan tai kuinka paljon he ymmärtävät. Tästä syystä he saattavat olla ottamatta kontaktia heihin ja tämä saattaa aiheuttaa kuurosokeiden henkilöiden eristäytymistä. Oppilaitoksen työntekijöiden ohella opiskelijakollegat ovat tärkeä osa oppimisyhteisöä. Yksi englantilainen kuurosokea opiskelija on kertonut, etteivät muut opiskelijakollegat yrittäneet liittää häntä mukaan yhteisöön vaan hänen täytyi vahvistaa itsetuntoaan ja oppia ottamaan kontaktia muihin ihmisiin. Kyseisen opiskelijan neuvo muille kuurosokeille opiskelijoille on, että heidän kuuluu olla rohkeita ja luoda ystävyysuhteita tutoreiden ja muiden opiskelijoiden kanssa. Yhdysvaltalainen kuurosokea opiskelija on puolestaan kommentoinut, että kuurosokean opiskelijan kannattaa opetella heti alussa kertomaan muille ihmisille tarpeistaan. (Chanock ym. 2016, 8-9.) Myös Jaakko Evosen (2016, 67) mielestä yksi tärkeimmistä opiskelussa pärjäämisen edellytyksistä oli hänen kohdallaan kuurosokeudesta kertominen opettajille ja opiskelukavereille. Useimmat heistä olivat suhtautuneet asiaan kannustavasti.

Keskustelutilanteissa heikkonäköisen tai sokean opiskelijan kanssa häntä kannattaa puhutella nimeltä tai koskettaa kevyesti olkapäähän, näin hän tietää sinun puhuvan juuri hänelle. Keskustelun loputtua on tärkeää mainita heikkonäköiselle tai sokealle henkilölle, jos poistuu tilanteesta, muutoin hän ei välttämättä havaitse toisen keskustelijan poistumista. Kuuro tai huonokuuloinen opiskelija puolestaan saa suurimman osan informaatiostaan visuaalisesti. Puhujan puhe on vaikeampiselkoista, jos hän esimerkiksi peittää suunsa kädellä, puhuu papereiden takaa tai nojaa käteensä. Lisäksi puhetta on vaikeampi kuulla, jos puhuja on selin tai hän kiertelee ympäriinsä esimerkiksi luokkatilanteessa. Huulten liikkeitä ei kuitenkaan kannata liioitella eikä puhua korostetun selkeästi, sillä tällainen saattaa tuntua huonokuuloisesta siltä kuin häntä aliarvioitaisiin. (Koskinen 2009; ”Maria” 2016, 233; Widberg-Palo & Virtanen 2009.) Lisäksi ”Maria” (2016, 233) on sitä mieltä, ettei luokassa ole hyvä kysyä julkisesti kuulemiseen liittyviä asioita. Näistä asioista olisi parempi keskustella henkilökohtaisesti opiskelijan kanssa ja tarkistaa mitä huonokuuloinen opiskelija on kuullut tai kuinka hän on asiat ymmärtänyt. Opiskelija ei itse välttämättä tiedä mitä häneltä on jäänyt kuulematta.

3.2 Kuurosokea opiskelija

Oppilaitoksessa onnistunut esteettömyys mahdollistaa kaikkien opiskelijoiden yhdenvertaisen osallistumisen. Tämän toteutuminen vaatii opiskelijan lähtökohtien tuntemusta ja yhteisymmärrystä opiskelijan ja oppilaitoksen välillä siitä mitkä seikat on otettava huomioon opetusjärjestelyjä tehtäessä. (Kuulonhuoltoliitto ry. 2009.) Kuurosokean Jaakko Evosen (2016, 67) opiskeluaikana Vaasan yliopistossa opiskelutahti oli toisinaan tiivistä, joten suunnitelmallisuus ja ennakkovalmistautuminen olivat merkittäviä tekijöitä opintojen etenemisen kannalta.

KUVIO 1. Oppijan kommunikaatio ja opetus (Kurki 2014, 7)

Sonja Kurki (2014, 7) on hahmotellut yllä esitetystä kuviossa (kuvio 1) kuulonäkövammaisen oppijan opetukseen ja kommunikaatioon liittyviä tekijöitä. Keskelle kuviota hän on sijoittanut kommunikaation. Kommunikaatioon kuuluvat hänen kuviossaan oppijan kohdalla kielellisten valmiuksien kehittyminen, vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittyminen ja oppimisvalmiuksien edistäminen. Kuviossa Sonja Kurki on jakanut oppijan opetuksen neljään kohtaan: 1) oppija, 2) aistien käyttö, 3) opettaja ja ohjaaja ja 4) luokka ja opetus. Opetuksessa on kiinnitettävä huomiota siihen millainen oppijan työpiste on eli onko se liikkuva vai selkeä ja pysyvä, missä oppijan istumapaikka sijaitsee, millaisia apuvälineitä hänellä on käytössään, millainen hänen kommunikoinnin tarpeensa on ja kuinka hän on osa

yhteisöä. Lisäksi kuuluu huomioida onko hänellä mukanaan opinnoissa (koulunkäynnin) ohjaaja tai tulkki.

Aistien käytössä kuulonäkövammaisen oppijan kohdalla on huomioitava jäljellä olevan kuulon ja näön vahvistaminen, mahdollistaa ja tukea hänen kommunikointia/oppimista, moniaistinen kommunikaatio/opetus, joka esimerkiksi tukee tai korvaa puhetta sekä auttaa vähentämään oppijan psyykkistä ja fyysistä kuormitusta. *Opettaja ja ohjaaja* voivat huomioida oppijan opetussisältöjä ja menetelmiä valitessaan, käyttäessään nimeämistä ja kuvailua viestinnässä, tuottamalla moniaistista oppimateriaalia, varmistamalla oppimisen ja tukemalla sekä rohkaisemalla oppijaa kommunikointiin ja vuorovaikutukseen. *Luokkatilassa ja opetuksessa* kuuluu huomioida opetuksen tavoite ja toteutus (yksilö/ryhmä/pari), kommunikointia ja työskentelyä tukeva rauhallinen ja turvallinen ympäristö sekä opetusmenetelmät, oppimateriaalin muoto/jako, esteettömyys (tilat, valaistus ja ääniympäristö) sekä yhteisöllisyys. (Kurki 2014, 7.)

3.3 Tutkimus australialaisesta kuurosokeasta korkeakouluopiskelijasta

Australialaiset Chanock ym. (2016) ovat kirjoittaneet artikkelin ”A ”Visible” Woman: Learning with a Student who is Deaf-blind at University”. Artikkelia varten he ovat haastatelleet kuurosokean opiskelijan Elisabethin opintojen sujumisesta luennoitsijoilta ja Elisabethin opiskelijakollegoilta. Elisabeth käyttää kommunikointimenetelmänään muun muassa kirjoittamista esimerkiksi sähköpostitse, pistekirjoitusta, viittomista tai puhetta. Lisäksi joissakin tilanteissa hän käyttää sekä viittomia että puhetta samanaikaisesti. Elisabeth saa opintoihinsa tukea yliopiston vaihtoehtoisten opiskelumuotojen palveluyksiköltä (alternate format service). Erilaisia tukimuotoja ovat esimerkiksi oppimateriaalin toimittaminen nopeallakin aikataululla muun muassa pistekirjoituksella, luennoille järjestetty muistiinpanojenkirjoittaja (notetaker) ja avun saaminen oppimateriaalin etsimisessä. Lisäksi hän saa australialaisen viittomakielen tulkkaukspalvelua taktiililla kommunikaatiomenetelmällä. Palvelut on hänelle järjestänyt The Deaf and Disability työntekijä, joka toimii myös Elisabethin viittomakielen tulkkina. (Chanock ym. 2016, 4.)

Tulkkauksen lisäksi työntekijä vastaa Elisabethin erityistarpeiden tiedottamisesta oppilaitoksen suuntaan sekä sopii tarvittaessa tapaamisia niin opettajien kuin muiden työntekijöiden esimerkiksi tekniikasta vastaavan henkilöstön tai akateemisten taitojen ohjaajan (the academic skills adviser) kanssa. Yhdessä työntekijä ja Elisabeth vierailevat säännöllisesti luennoitsijoiden luona, jolloin Elisabeth voi tarkistaa ymmärtäneensä asiat oikein. Samalla luennoitsijat auttavat häntä löytämään relevantteja tekstejä ja videoita opintoaiheisiin liittyen. Videot tulkataan Elisabethille. Eräs luennoitsijoista kommentoi videoihin liittyvistä haasteista, sillä toisinaan puhe ja kuva eivät vastaa toisiaan. Toinen luennoitsija kertoi, että kuurosokean opiskelijan myötä hän on oppinut kuvailemaan käyttämänsä visuaalisen materiaalin ensin kaikille ääneen ennen kuin hän siirtyy sitä tarkemmin käsittelemään. Lisäksi mainittiin, että luentomateriaalin lähettäminen viittomakielen tulkeille ennakkoon on tärkeää ja oli ollut hyödyllistä tavata opiskelija yhdessä tulkin kanssa ennen lukukauden aloitusta. Tällöin luennoitsija oli saanut jo etukäteen tietoa Elisabethin taustasta ja tarpeista. (Chanock ym. 2016, 4-8.)

Elisabethin kirjoittamistaidon ohjaaja (writing tutor) kertoo, että aluksi hänelle ja luennoitsijoille tuotti hankaluuksia keksiä menetelmä kuinka kommentoida kuurosokean opiskelijan tekstejä. He olivat tottuneet laatimaan kuurojen henkilöiden kanssa erilaisia visuaalisia merkintäsystemejä, esimerkiksi he alleviivasivat korjausta vaativan kohdan tekstistä ja kirjoittivat kommentit työn reunaan. Sokeiden henkilöiden kanssa he käyttivät ääneen perustuvia menetelmiä kuten tekstin lukemista ja samalla sen kommentoimista. Kuurosokean opiskelijan kanssa edellä mainitut menetelmät eivät toimineet, sillä hänelle alleviivattuun sanaan liittyvien kommenttien löytäminen paperin sivulta on haastavaa. Lopulta he keksivät toimivan kommentointimenetelmän. Ohjaaja kirjoitti suoraan korjattavan kohdan perään isoilla kirjaimilla muutoksen. Nämä huomautukset alkoivat aina tietyillä yksinkertaisilla sanoilla esimerkiksi muuta, lisää, poista ja korvaa, jotta opiskelija havaitsi ne lukiessaan tekstiä pistekirjoituksella. Kirjoittamistaidon ohjaaja kertoi, että hän ei osannut viittomakieltä. Näin ollen hänen mielestään oli tärkeää, että tulkki ei ainostaan tulkannut vaan hän saattoi myös ehdottaa uudenlaista lähestymistapaa aiheeseen. Esimerkiksi runoutta käsiteltäessä Elisabeth ei tuntunut ymmärtävän kuinka runot toimivat. Tulkki kommentoi ohjaajalle, että visuaalisuuteen pohjautuvan runouden ymmärtäminen saattaa tuottaa hankaluutta kuurosokealle opiskelijalle. Myös tilanteet, joissa opiskelija ymmärsi väärin ohjaajan

tarkoittaman kysymyksen, tulkki korjasi ne kommentoimalla ”et varmaankaan tarkoittanut tätä” ja sitten tulkki tulkkasi kysymyksen uudelleen opiskelijalle (Chanock ym. 2016, 5-7.) Yksi luennoitsijoista kertoi kuvailevansa opetusmateriaalin opiskelijoille. Lisäksi hän kertoi kiinnittäneensä huomioita muun muassa opiskelijoiden puhenopeuteen ja siihen, että jokainen kertoo ennen puheenvuoroaan kuka on äänessä. Näin viittomakielen tulkkauksesta tuli selkeämpää. Yleisesti ottaen tutkimuksessa todettiin, että Elisabeth oli tehnyt kuurosokeuden koko yliopiston väelle näkyväksi asiaksi. (Chanock ym. 2016, 8-9.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA LUOTETTAVUUS

4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston analyysi

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisia esteitä ja haasteita kuurosokea opiskelija on korkeakoulussa opiskelun aikana kohdannut ja kuinka näitä on ratkaistu. Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja aineistonkeruu toteutettiin haastatteluina. Tutkimuksen lähtökohtana on vammaisuuden sosiaalinen malli, jossa vammaisuus on yhteiskunnan sosiaalisen ja fyysisen ympäristön aiheuttama.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusotetta, jotta aiheeseen oli mahdollista perehtyä syvällisemmin ja laajemmin. Aineistonkeruumenetelmänä oli haastattelu, koska näin sain suoran kontaktin haastateltaviin ja sain mahdollisuuden tarkentaa vastauksia tarpeen mukaan. Kuten Hirsjärvi ym. (2006, 194-195) kirjoittavat on haastattelumenetelmän etuna mahdollisuus paikoin tarkentaa ja selventää saatuja vastauksia. Haastattelu sopii aineistonkeruumenetelmäksi myös silloin, kun aihe on ennestään tuntematon eli haastattelijä ei voi etukäteen tietää millaisia vastauksia hän tulee saamaan. Haastattelun kautta tutkittava saattaa pystyä helpommin kertomaan hänelle aroista aiheista. (Hirsjärvi ym. 2006, 194-195.) Haastattelu on joustava menetelmä, jossa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Haastattelussa halutaan korostaa ihmistä tutkimustilanteessa subjektina, joka on merkityksiä luova ja aktiivinen osallistuja. Haasteena haastattelututkimuksessa on aineiston analysointi, tulkinta ja raportointi, koska siihen ei ole olemassa niin sanottuja valmiita malleja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-35.) Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena tuoda ihmiset kokemuksineen esille subjekteina. Jokaisessa haastattelutilanteessa haastateltavalla henkilöllä oli mahdollisuus vastata tutkimuskysymyksiin käyttäen äidinkieltään (suomen kieltä tai suomalaista viittomakieltä).

Tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua (Liite 3), joka on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoiduille haastatteluille on yhteistä se, ettei niissä ole

vastausvaihtoehtoja vaan haastateltavat saavat vastata vapaasti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Teemahaastattelulle on tyypillistä, että siinä haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta tarkkoja kysymyksiä eikä niiden järjestystä olla etukäteen määritelty. Teema-alueiden kuuluu olla mahdollisimman laajoja, jotta tutkittava ilmiö tulee haastatteluissa esille mahdollisimman moninaisesti. Haastattelutilanteessa haastattelija voi teema-alueiden pohjalta jatkaa ja syventää käytävää keskustelua. (Hirsjärvi ym. 2006, 197-198, Hirsjärvi & Hurme 2008, 66-67).

Haastattelut pidettiin jokaisen haastateltavan kanssa erikseen sovitussa paikassa. Tavoitteena oli, että haastattelusta koituisi mahdollisimman vähän kuormitusta haastateltaville henkilöille. Kaksi haastattelutilaisuutta järjestettiin kasvotusten ja yksi tietokoneella internetin Skype-ohjelman välityksellä. Kaikki kolme haastattelua toteutettiin viittoen joko suomalaisella viittomakielellä tai viitotulla puheella tai näiden yhdistelmällä haastateltavasta riippuen. Viittominen tapahtui vapaaseen tilaan tai taktiilia kommunikaatiota käyttäen. Viittomakielen tulkkia emme tilanteissa käyttäneet. Tarkoitukseni oli filmata kaikki haastattelut, mutta valitettavasti tämä ei käytännön järjestelyjen vuoksi ollut mahdollista. Nauhoituksen hyvänä puolena olisi ollut mahdollisuus tarkistaa ja kerrata asioita myöhemmin nauhoitteelta. Jokaisen haastattelun aikana tein samanaikaisesti muistiinpanoja. Haastattelusta, jota ei nauhoitettu, tein lähes sanasta sanaan muistiinpanot haastattelutilanteen aikana. Haastattelun lopuksi kysyin jokaiselta haastateltavalta henkilöltä mahdollisuuden ottaa heihin tarvittaessa myöhemmin uudelleen yhteyden.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole käytössä moniakaan standardoituja analyysimenetelmiä eikä siinä ole olemassa vain yhtä ainoa oikeaa tai muita parempaa menetelmää. Tämä tutkimus on pitkälti teoriasidonnainen. Eskolan (2001) mukaan teoriasidonnainen tutkimus sijoittuu teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastoon. Tällaisessa tutkimuksessa aineiston analyysin yhteydet teoriaan ovat havaittavissa ja teorian kautta aineiston löydöksille on haettu selityksiä tai vahvistusta. Toki on mahdollista, että tutkija tekee myös löydöksiä, joille ei löydy vastaavuutta aiemmista tutkimuksista. (Eskola 2001.)

Purkaessaan haastatteluja tutkija yrittää tavoittaa haastatteluvastauksen olennaisen sisällön ja kerätä vastaukset tietyn teeman alle (Hirsjärvi & Hurme 2008, 141-143).

Tarkastelin keräämäni aineistoa kokonaisuutena ja pyrin tekemään siitä sisällön erittelyä. Haastatteluaineisto on purettu luokitusyksiköittäin. Tässä tutkimuksessa luokitusyksikköinä toimivat teemat, jotka olivat haastattelurungon mukaiset. Suoranta ja Eskola (1992, 277-278) nimeävät tällaisen analyysitekniikan teemoitteluksi ja sen tavoitteena on löytää aineistosta olennaiset asiat.

Tutkimuksessa kävin haastattelut useamman kerran läpi. Tämän jälkeen kirjasin jokaisen haastateltavan kertomuksista ylös kuhunkin teemaan liittyvät ydinasiat. Lauseen jälkeen merkitsin lyhenteellä kuka haastateltavista oli kertonut kyseisen seikan. Lopuksi yhdistin aineiston eli siirsin kaikkien haastateltavien vastaukset tiettyjen teemojen alle. Yhdistelyllä tarkoitetaan, että pyrimme löytämään luokkien esiintymiseen liittyen säännönmukaisuutta ja samankaltaisuutta. Jos haastatteluja ei litteroida sanatarkasti, niin silloin aineiston parhaana jatkokäsittelijä toimii haastattelun tehnyt tutkija tai haastattelutilanteeseen osallistunut toinen henkilö. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 142, 149.) Tekemistäni haastatteluista en tehnyt tarkkaa litterointia, koska kyseessä olisi ollut käänös suomalaisesta viittomakielestä suomenkielelle. Suoritin haastattelut yksin.

4.2 Tutkimusjoukon valinta ja heitä kuvaavia taustatietoja

Tutkimuksessa käytettiin harkinnanvaraista otosta. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2008, 59) määrittelevät harkinnanvaraisen näytteen siten, että siinä pyritään perehtymään aiheeseen tarkasti, saamaan informaatiota paikallisesta ilmiöstä tai etsimään uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada kootuksi tutkimusjoukko korkeakouluopintoja suorittaneista suomalaista viittomakieltä tai viitottua puhetta käyttävistä kuurosokeista henkilöistä. Tutkimuksen otosjoukon ulkopuolelle jäivät kaikki vasta opiskelunsa aloittaneet kuurosokeat henkilöt ja henkilöt, jotka käyttivät pääsääntöisesti opiskelussaan suomen kieltä. Näin tutkimus sai kuulon ja näön näkökulmien lisäksi tietoa mahdollisista kieleen liittyvistä onnistumisista ja haasteista. Haastateltavien henkilöiden valinnan tein yhdessä Suomen Kuurosokeat ry:n kommunikaatiopäällikön Riitta Lahtisen kanssa. Tutkimukseen osallistui yhteensä kolme kuurosokeaa henkilöä. Heistä kahteen otin suoraan yhteyden sähköpostilla, jossa kysyin heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Kolmannen

haastateltavan henkilön tavoitin Riitta Lahtisen avustuksella. Riitta Lahtinen lähetti kysymyksen halukkuudesta osallistua tutkimukseen myös neljännelle kuurosokealle henkilölle, mutta häneltä ei saapunut vastausta. Kuitenkin jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla voidaan saada selville merkittävää tietoa tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 59).

Kaikki kolme haastateltavaa kuurosokeaa henkilöä hallitsevat suomalaisen viittomakielen ja/tai viitotun puheen ja suomen kielen. Kaksi haastateltavista olivat äidinkieleltään kaksikielisiä. Toisen henkilön kielet olivat suomalainen viittomakieli ja suomen kieli. Hänen näkökykynsä oli heikentynyt äkillisesti nuoruusiässä. Toisen henkilön molemmat äidinkielet olivat puhuttuja kieliä, joista toinen oli suomen kieli. Hän oli oppinut suomalaisen viittomakielen myöhemmällä iällä kuulon heikkenemisen myötä. Näkökyky oli hänellä heikentynyt opiskelujen aikana. Kolmannen henkilön äidinkieli oli suomalainen viittomakieli. Kaikki kolme haastateltavaa henkilöä olivat tällä hetkellä viittomakielen tulkkipalvelun käyttäjiä. Yksi haastateltavista henkilöistä käyttää pääsääntöisesti taktiiliviittomista tulkkausmenetelmänä, toinen haastateltava seuraa vapaaseen tilaan viittomista rajoitetussa näkökentässä ja kolmas haastateltavista henkilöistä kertoi käyttävänsä molempia tulkkausmenetelmiä riippuen tilanteesta. Hän mainitsi näkötilanteensa vaihtelevan päivittäin, jolloin hyvänä päivänä hän näkee normaalisti (kts. Lahtinen 2016, 209).

4.3 Tutkimuksen luotettavuus ja anonymiteetti

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyy läheisesti kaksi käsitettä: reliabelius ja validius. Reliaabelius tarkoittaa mittauksen toistettavuutta. Mitä vähemmän mittauksella on mahdollisuutta tuottaa sattumanvaraisia tai virheellisiä tuloksia, sitä reliabelimpi eli uskottavampi tutkimus on. Tutkimuksen validiteetilla puolestaan tarkoitetaan sitä, että siinä on kyetty mittaamaan juuri sitä, mitä oli tarkoituskin. (Hirsjärvi ym. 2006, 216–218, Hirsjärvi & Hurme 2008, 186-187.)

Mielestäni tutkimukseni ei välttämättä anna kaiken kattavaa kuvaa onnistumisista ja haasteista, joita kuurosokeat opiskelijat kokevat opintojensa aikana, koska olen rajannut aiheeni koskemaan tiettyjä aihealueita. Kaikki haastatellut henkilöt olivat valmistuneet

korkeakoulusta. Näin ollen on mahdollista, että osa opintojen alkuvaiheen hyvistä sekä haastavista kokemuksista on jo unohtunut. Jos samanlainen tutkimus toteutetaan myöhemmin uudelleen, on mahdollista, että osa tuloksista poikkeaa tämän tutkimuksen kautta saadusta tiedosta. Mahdollisesti osa tutkimuksen kautta saaduista kokemuksista on jo havaittu ja ongelmiin puututtu. Kuitenkin uskon, että pääpiirteissään opiskeluun liittyvät hyvät ja haastavat seikat ovat yhteisiä kaikille kuurosokeille opiskelijoille ja mielestäni tutkimuksen kautta saamani tieto on tarpeellista ja ajankohtaista. Sain selvitettyä vastaukset kaikkiin määriteltyihin tutkimusongelmiin.

Anonymiteettisuoja osalta pyrin siihen, etteivät haastatellut henkilöt ole tunnistettavissa. Suomen kuurosokeiden yhteisö, samoin kuin viittomakielinen yhteisö ovat vähemmistöjä, joten haastateltavien henkilöiden tunnistettavuuden riski on tavallista suurempi. Tästä syystä kokosin kaikista haastatteluista vastaukset yhteen enkä eritellyt vastauksia haastateltavien henkilöiden mukaan merkinnöillä esimerkiksi henkilö A, henkilö B ja henkilö C. Mielestäni yksittäisen vastaajan vastauksien analysoiminen ei tässä tutkimuksessa olisi ollut relevanttia. Tutkimuksen tavoitteena oli saada yhtenäinen kokonaisuus eri teemojen ympärille.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Hakutilaisuus

Ennen pääsykoetilaisuutta haastateltavat olivat olleet yhteydessä oppilaitokseen ja kertoneet erityistarpeistaan. Yksi haastateltavista kertoi, että pääsykoetilanteessa hän oli käsinkirjoittanut pääsykokeen erillishuoneessa. Hän oli saanut käyttää pääsykokeessa lukutelevisiota. Toinen haastateltavista oli ennen pääsykoetta ilmoittanut oppilaitokselle, että hänellä on viittomakielen tulkit mukanaan koetilaisuudessa. Kenelläkään ei ollut ollut mitään tätä vastaan. Aikaa hänellä oli ollut kokeen kirjoittamiseen sama aika kuin muilla hakijoilla. Myöhemmin hän oli saanut oppilaaksi hyväksymiskirjeen korkeakoululta kotiinsa.

Kolmas haastateltavista mainitsi saman asian kuin toinenkin haastateltavista, että pääsykokeeseen käytettävä aika oli ollut saman mittainen kuin muillakin hakijoilla. Hän kertoi saaneensa esimerkiksi ylioppilaskirjoituksissa käyttää enemmän aikaa kokeen suorittamiseen kuin muut opiskelijat. Oppilaitoksen puolelta hänelle oli järjestetty koetilanteeseen suurennetut pääsykoepaperit. Hän kertoi käyneensä myös toisen korkeakoulun pääsykokeissa ja siellä papereissa oli ollut kuva. Haastateltavalla ei ollut käsitystä mitä kuva esitti, koska hän ei voinut nähdä sitä riittävän tarkasti. Hän kertoo erityisesti aukkotehtävien olleen hänelle haastavia, sillä kiikarilaseilla oli ollut vaikeaa seurata oikeaa kohtaa ja rivit olivat menneet helposti sekaisin. Lisäksi haastateltava kertoi, ettei hänellä vielä tässä vaiheessa ollut voimassa olevaa tulkkipäätöstä, joten hän oli joutunut selviytymään kokeessa kuulolaitteidensa avulla. Pääsykoesali oli ollut suuri ja kaikuva, joten hän oli joutunut useaan kertaan tarkentamaan puhuttua. Tiedon oppilaitokseen hyväksymisestä hän oli saanut postitse. Pistemäärä, jolla hänet hyväksyttiin opiskelijaksi, ei ole hänellä tänäkään päivänä tiedossa.

5.2 Fyysinen ympäristö

Haasteita fyysiseen esteettömyyteen toivat muun muassa siirtymiset paikasta toiseen korkeakoulun alueella. Yksi haastateltavista kommentoi, että toiseen rakennukseen

siirtymiseen liittyvät haasteet ovat suoraan sidonnaisia kampusalueen kokoon esimerkiksi Helsingin yliopistolla on haasteellisempaa liikkua verrattuna pienemmän korkeakoulun kampusalueeseen. Yksi haastateltavista mainitsi opintojensa loppuvaiheessa saaneensa oikeuden kuljetuspalveluun. Haastatteluissa esille tuli kampusalueiden opasteiden sekavuus. Toki käytännön kautta eri paikat olivat tulleet haastatelluille vähitellen tutuiksi. Toinenkin haastateltava oli samaa mieltä. Hän kertoi, edenneensä opiskeluympäristöön tutustumisessa askel askeleelta. Alkuun hän oli hahmottanut itselleen missä pääovi sijaitsee ja kuinka naulakot ovat sijoittuneet suhteessa siihen. Hän onnistui saamaan opintojen alkaessa itselleen säilytyslokeron, josta hän muodosti itselleen pysyvän kiintopisteen. Tästä kiintopisteestä käsin hän hahmotti itselleen suunnat ja reitit mitä pitkin kulkea rakennuksen sisällä. Yksi haastateltavista kertoi aluksi tutustuneensa korkeakoulualueen rakennuksiin liikkumistaidonohjaajan kanssa. Toinen haastateltavista kertoi opiskelujen alussa vältelleensä menemistä ruokasaliin ja kuljettaneensa eväitä mukanaan. Hän ajatteli, ettei pärjäisi ruokalassa. Saatuaan tulkkipäätöksen voimaan, hän siirtyi kulkemaan korkeakoulun alueella tulkin opastuksessa.

Haastatteluissa tuli ilmi portaiden värikontrastien puuttuminen. Yksi haastateltavista sanoi, että olisi voinut itse asiasta huomauttaa korkeakoululla, muttei sitä tehnyt eli ”oma moka”. Toinen haastateltava kertoi portaiden muodon olleen joissakin paikoissa haasteellinen, sillä ne saattoivat alkaa leveänä, mutta kapenivat ylöspäin mentäessä. Luentosalien valaistukseen kenelläkään haastateltavista ei ollut minkäänlaista negatiivista kommenttia. Yksi haastateltavista kertoi, että käytävien puolella valot olivat vain luokkien kohdalla. Tämä helpotti luokan löytämistä, mutta tuotti muuten hankaluuksia käytävällä liikkumiseen. Lisäksi yksi haastateltavista mainitsi haasteelliseksi korkeakoulurakennuksessa olleet lasiovet, joista ei voinut aina erottaa olivatko ne auki vai kiinni.

Huomioitavia seikkoja liittyi myös opetustilaan sijoittumiseen. Yksi haastateltavista mainitsi toisinaan haasteena olleen ahtaan luokkatilan, sillä taktiilitulkkaus vaatii enemmän tilaa kuin vapaaseen tilaan tuotettu viittomakieli. Toisinaan opetustilasta olivat puuttuneet irtotuolit. Toinen haastateltavista kertoi haasteena olleen tilanteen, jossa hänen on täytynyt poistua kesken luennon esimerkiksi wc-tiloihin. Hän ei voinut tehdä sitä huomaamattomasti, sillä viittomakielen tulkki istui salin edessä ja heikon

tasapainonsa vuoksi opiskelija tarvitsi tulkkia oppaakseen matkalla salin edestä sen ulkopuolelle. Lopulta hän päätyi ratkaisuun, jossa tulkki istui salin edessä ja hän itse jäi istumaan salin takaosaan, josta hän tilanteen salliessa saattoi itsenäisesti poistua huomiota herättämättä.

5.3 Oppiminen ja opettaminen

Kaikki kolme haastateltavaa kertoivat ryhmätöiden haasteellisuudesta. Yksi haastateltavista kertoi, että hän yritti tietoisesti välttää ryhmätöitä, sillä niissä ilmeni usein hankaluuksia muun muassa ryhmätapaamisia sovittaessa. Hän kertoi, että hänen oli esimerkiksi vaikeaa saada järjestetyksi tulkkausta oppituntien jälkeen tai nopealla aikataululla sovittaviin tilaisuuksiin. Lisäksi ryhmätöitä tehdessä oppilaat puhuivat innostuessaan yhtäaikaan toistensa kanssa. Tällöin keskustelun seuraaminen oli haastateltavalle mahdotonta. Mieluummin hän suoritti itsenäisiä tehtäviä. Toinen haastateltavista viittasi samaan haasteeseen. Hän sanoi, ettei koe ryhmätöiden olevan toimivia tulkkauksen välityksellä, sillä silloin opiskelijoiden ryhmäkeskustelu ei ole spontaania. Tähän saattaa olla syynä tulkkauksessa esiintyvä viive ja tulkin välityksellä kommunikoidessa suora kontakti puhujaan jää puuttumaan. Haastateltava pohti edellä mainittujen kahden seikan olevan oleellisia ryhmän toiminnan kannalta. Yksi haastateltavista mainitsi, että usein opintojen aikana eteentulevat suulliset osuudet olivat hänen kohdallaan vaihdettu kirjallisiksi tehtäviksi.

Haastateltavat kertoivat erilaisia kokemuksiaan opiskelutulkkaukseen liittyen. Yksi haastateltavista sanoi, että suurin ongelma koko opiskelujen aikana liittyi viittomakielen tulkkauspalveluun ja sen toimintaan. Kaikki kolme haastateltavaa mainitsivat, että pätevien viittomakielen tulkkien löytyminen oli paikoin vaikeaa. Yksi haastateltavista kertoi, että usein tulkit tulivat hyvinkin kaukaa ja hänen ollessaan kolmannella vuosikurssilla, niin vain 43%:lle oppitunneista hän onnistui saamaan viittomakielen tulkin paikalle. Toinen haastateltavista kertoi, ettei hän etenkin viimeisenä opiskeluvuotenaan ollut tyytyväinen saamaansa tulkkipalveluun. Hän joutui suorittamaan suurimman osan kursseista esseesuurituksilla ja tämä oli vaatinut häneltä hyvin paljon työtä. Kahden haastateltavan kertomuksista tuli ilmi, ettei monellakaan viittomakielen tulkilla ole riittävää vieraan kielen esimerkiksi englannin kielen taitoa,

jotta he voisivat suoriutua korkeakoulutasoisista tulkkauksista. Osa oppitunneista oli pidetty englanniksi tai oppituntien aikana oli esitetty englannin kielisiä videoita. Toinen haastateltavista sanoi, että tulkin läsnäolo on kuitenkin parempi kuin tulkin puuttuminen kokonaan. Toinen haastateltava puolestaan kertoi toisinaan matkustaneensa toiselle paikkakunnalle, josta oli tiennyt löytyvän kielitaitoisia viittomakielen tulkkeja. Toisella paikkakunnalla tulkit olivat tulkanneet hänelle esimerkiksi luentojen aikana esitettyjä You Tube -videoita.

Lisäksi haastateltavat kertoivat, ettei heidän mielestään akateemisella tasolla voi toimia vastavalmistunut viittomakielen tulkki. Heidän kokemuksiansa mukaan monenkaan viittomakielentulkin ammattitaito ei ollut riittänyt korkeakoulussa tapahtuvaan opiskelutulkkaukseen. Yksi haastateltavista sanoi, että korkeakoulussa toimivalta tulkilta edellytetään niin akateemisen kulttuurin kuin tulkattavan alan tuntemusta. Yksi haastateltavista kommentoi, että usein tulkkien kanssa ongelmana on heidän puutteellinen tietonsa korkeakouluopiskelun luonteesta ja siellä käytettävästä terminologiasta. Korkeakoulussa pärjätäkseen viittomakielen tulkin taitotason kuuluu olla huomattavasti korkeampaa kuin asioimistulkkauksessa vaadittava tulkkaustaso on. Tulkkauksen kuuluu olla sujuvaa. Toinen haastateltava lisäsi vielä samaan aiheeseen liittyen, että opiskelutulkkien vastuulla on selvittää etukäteen luennon aihe, keskustella opettajan kanssa sekä hänellä täytyy myös olla rohkeutta keskeyttää luennoitsija tarpeen näin vaatiessa. Yksi haastateltavista kertoi, että alkuun hän oli toivonut viittomakielen tulkin käyttävän viitottua puhetta. Tämä oli kuitenkin ollut haasteellista, koska hän ei ollut erottanut tulkin huuliota. Lopulta yksi tulkki oli ehdottanut hänelle taktiilitulkkaukseen siirtymistä. Tämä oli osoittautunut toimivaksi tulkkausratkaisuksi hänen kohdallaan. Toinen haastateltava kertoi, että ollessaan viittomakielinen kuuro opiskelija, hän oli voinut lukea käytettävät termit tulkin huuliosta, mutta kuurosokeutumisen myötä tilanne muuttui. Jos hän onnistui saamaan ennen luentoja materiaalia käsiinsä, niin tämän kautta hän pystyi tutustumaan käytettävään terminologiaan, mikä helpotti asian sisäistämistä luennon aikana.

Myös opiskelutulkkien vaihtuvuus koettiin ongelmalliseksi. Yksi haastateltavista esitti, ettei hänen tehtävänsä opiskelijana ole tukea tulkkia vaan hänen kuuluisi voida keskittyä opintoihinsa, jotka jo itsessään ovat haastavia. Kaksi haastateltavaa koki, että heiltä kului paljon energiaa joutuessaan selvittämään tulkeille aihetta ja siihen liittyviä

viittomia tai kuinka korkeakoululla ylipäättään toimitaan. Yksi haastateltavista kyseenalaisti Kelan järjestämän tulkkiälytoiminnan syystä, ettei nykyään ole helppoa saada tulkkeja opiskelupaikkakunnalle yli tulkkausalue rajojen, vaikka opiskelupaikkakunnalta ei löytyisi päteviä tulkkeja.

Luennoitsijoiden asenteet opiskelijoita ja heidän erityistarpeitaan kohtaan vaihtelivat kaikkien kolmen haastateltavan mielestä. Yksi haastateltavista kertoi, että osa luennoitsijoista katsoi tulkkeja sen sijaan, että he olisivat katsoneet suoraan opiskelijaan. Usein luennoitsijat olivat jakaneet luentomateriaalin jo etukäteen saataville. Yleensä viittomakielen tulkit olivat ennen luentoja yhteydessä luennoitsijaan ja kertoivat tarvitsevansa etukäteismateriaalia työhön valmistautumistaan varten. Toinen haastateltavista mainitsi, että toisinaan luennoitsija muisti kesken luentonsa tulkkauksen ja saattoi tarkistaa ”puhunko liian nopeasti”. Kaksi haastateltavaa mainitsi kokeneensa ongelmalliseksi erityisesti tilanteet, joissa heidän olisi pitänyt seurata useampaa kohdetta samanaikaisesti esimerkiksi luentoja tulkin välityksellä ja seinälle heijastettuja dioja tai videomateriaalia. He kokivat tämän mahdottomaksi. Yksi haastateltavista kertoi kirjoittaneensa muistiinpanoja samalla, kun seurasi viittomakielen tulkkausta. Hän ei tietoisesti ollut pyytänyt materiaalia etukäteen vaan hän sanoi antavansa silmillensä ”taun” kääntäessään katseensa viittomakielen tulkista vihkoonsa.

Haastateltavilla oli toisinaan ollut haasteita luennon aikana jaetun materiaalin kanssa. Yksi haastateltavista kertoi, että hänelle luennoitsijat toimittivat luento- ja opetusmateriaalin suurennetulla tekstillä. Toisinaan luennoitsijan vaihtuessa tieto ei ollut siirtynyt uudelle henkilölle tai hän ei ollut ymmärtänyt sen merkitystä. Haastateltava kertoi kokeneensa kiusallisena tilanteet, joissa luennoitsija oli saapunut viime hetkellä paikalle, huomannut unohtaneensa suurennetun materiaalin ja tämän jälkeen todennut asiasta ääneen kaikkien kuullen. Yksi haastateltavista kertoi ongelmaksi, ettei materiaalia ollut useinkaan saatavilla pistekirjoitusmuodossa. Opiskelijan kuului tilata pistekirjoitusmateriaali näkövammaisten kirjasto Celian kautta, jossa materiaalin kääntäminen pistekirjoitukselle saattoi kestää kolme kuukautta. Toinen haastateltava oli Celia-kirjaston lisäksi onnistunut hankkimaan muutaman kurssikirjan pistekirjoituksella Englannin näkövammaisten kirjaston kautta. Kolmas haastateltavista ei ollut käyttänyt Celian palveluja.

Kaksi haastateltavista mainitsi, että yhtenä ongelmana oli ollut ettei korkeakoulun tiloissa ollut mahdollisuutta käyttää lukutelevisiota. Yksi haastateltavista kertoi, että usein taukojen aikana viittomakielen tulkki käänsi hänelle luentojen aikana jaetun materiaalin ja/tai esitetyt diat. Toinen haastateltava puolestaan kertoi luennon jälkeen menneensä keskustelemaan luennoitsijan kanssa ja selvittämään mistä oli puhuttu sekä pyytänyt esimerkiksi luennon aikana esitettyä Power Point-esitystä lähetettäväksi itselleen. Lisäksi hän oli sopinut erikseen yksityisiä tapaamisia luennoitsijoiden kanssa.

Kahdelle haastateltavista ei ollut opetusmenetelmiä tai -tyyliä mukautettu. Toinen heistä sanoi ettei ainakaan usko luennoitsijoiden ottaneen häntä mitenkään erityisesti huomioon opetusta suunniteltaessa. Toinen haastateltava puolestaan korosti, ettei hän olisi halunnut minkäänlaista erityiskohtelua. Kolmas haastateltavista kertoi, että osa hänen oppitunneistaan oli mukautettu hänelle sopiviksi. Nämä olivat toteutettu siten, että kuurosokea opiskelija sai henkilökohtaista opetusta tai hän sai mahdollisuuden kokeilla konkreettisesti asioiden tekemistä käytännössä. Näihin ratkaisuihin oli päädytty yhteistyössä useamman tahon muodostaman työryhmän kanssa. Työryhmässä olivat olleet edustettuina niin kuurosokeusalan asiantuntijuus kuin yksi edustaja korkeakoulun puolelta.

Yksi haastateltavista kertoi, että hän sai käyttää tietokonetta tenteissä. Koneen avulla hänen oli helpompaa löytää keskeneräiset kohdat ja virheiden löytäminen oli näytöltä helpompaa kuin paperilta. Toinen haastateltava kertoi, että hänen henkilökohtaiselle tietokoneelleen asennettiin opiskelussa tarvittavia erilaisia ohjelmistoja. Välillä tämä asetti haasteita, sillä esimerkiksi kaikkia ohjelmia ei voitu siirtää opiskelijan koneelle, jossa hänen tarvitsemansa apuohjelmat sijaitsivat. Hän kertoi tietokoneopetuksen seuraamisen tulkkien kanssa oli mahdottomaksi.

Kaksi haastateltavaa kommentoivat taktiilitulkkauksilanteessa muistiinpanojen kirjoittamisen olleen haastavaa (toinen käsi olisi tulkin kädessä ottamassa vastaan viittomista ja toinen käsi kirjoittaisi muistiinpanoja). Toinen heistä toivoi, että viittomakielen tulkit voisivat kirjoittaa jonkinlaisia ”asiapolkuja” luennon aikana ylös. Osa tulkeista oli näin toiminut tietotekniikan oppitunneilla ja osa ei. Tunnin aikana opiskelijalla ei ollut aikaa kokeilla näitä ”kuljettavia polkuja” ja muistiinpanojen avulla hänen oli ollut mahdollista tutustua näihin asioihin myöhemmin omalla ajallaan.

Suurennusohjelmasta ei ollut apua tässä tilanteessa, sillä sen avulla näytöllä näkyi vain valikkoruutu.

Kahden haastateltavan mielestä tulkin ei kuulu kirjoittaa minkäänlaisia muistiinpanoja opiskelijalle. Toiselle haastateltavista oli kuuleva opiskelijakollega kirjoittanut luentojen aikana muistiinpanoja ylös. Hän kertoi kannettavan tietokoneen olevan suhteellisen painava otettavaksi aina luennoille mukaan, niinpä hän nykyään merkitsee luentojen aikana itselleen muistiin aiheeseen liittyviä avainsanoja puhelimeen ja illalla hän palauttaa luennolla käydyt asiat muistiin kirjaamiensa avainsanojen avulla. Samalla hän kirjoittaa itselleen oppimispäiväkirjaa. Hän kertoi, että aikaisempien opintojensa aikana hän ei voinut hyödyntää tietokoneella kirjoittamista, koska hän ei nähnyt lukea tekstiä näytöltä. Kolmas haastateltava kertoi, ettei kokenut tarvitsevansa ketään toista henkilöä, esimerkiksi notetaker:a, kirjoittamaan puolestaan muistiinpanoja.

Apuvälineiden kanssa saattoi myös olla ongelmia. Yksi haastateltavista kertoi, että hän joutui kesken opintojensa anomaan lisäapuvälineitä. Apuvälinehakemuksen päätöstä hän oli joutunut odottamaan puoli vuotta. Tämän ajan hänen opintonsa olivat olleet pysähdyksissä. Toinen haastateltava sanoi, että apuvälineiden käyttö vie aikaa ja vaatii paljon ennakoivaa suunnittelua. Kuulonapuvälineisiin liittyen haastateltava kertoi, että esimerkiksi hänen FM-laitteensa kautta kuuluivat alakerrasta niin kirjaston kulkuäänet kuin kännyköiden pirinät. Lisäksi kaikki luennoitsijat eivät olleet osanneet käyttää apuvälineitä oikein muun muassa yhdellä luennoitsijalla oli ollut tapana heilutella FM-laitetta kädessään, jolloin kaikki nämä rahinat olivat kuuluneet opiskelijan korvaan häiriöääninä.

Yksi haastateltavista kertoi, että hän suoritti opintoihinsa kuuluvan harjoittelujakson erityisesti kuurosokeille ja monivammaisille henkilöille suunnatussa paikassa. Tämä olisi hänen mielestään voinut olla toisin ja harjoittelujakso olisi ollut mahdollisesti parempi suorittaa jossakin toisessa paikassa. Silloin hän olisi päässyt tutustumaan itselleen uuteen toimintaympäristöön.

5.4 Oppilashuoltopalvelut ja sosiaalinen ympäristö

5.4.1 Oppilashuoltopalvelut

Opintojen alussa kaikille oli järjestetty tutustumiskierros yliopistolla. Yksi haastateltavista ei osallistunut kierrokselle lainkaan. Hän kertoi, ettei hän olisi pystynyt olemaan siellä mukana. Kierroksen järjestivät ylemmän vuosikurssin opiskelijat ja heidän puheensa oli ollut hyvin nopea tempoista. Kukaan kolmesta haastateltavasta ei ollut toiminut oppilaskunnassa tai osallistunut aktiivisesti oppilaskunnan järjestämiin tilaisuuksiin. Yksi haastateltavista kertoi, että suurin osa muista opiskelijoista oli ollut iältään nuorempia kuin hän. Hän kertoi olleensa iloinen, kun ikäerosta huolimatta myös häneltä oltiin opiskelujen alkuvaiheessa tiedusteltu kiinnostusta opiskelijahaalarien tilaamiseen.

Kaikki kolme haastateltavaa henkilöä olivat saaneet tarvittaessa tukea korkeakoulun työntekijöiltä. Yksi haastateltavista kertoi saaneensa henkilökohtaista tukea opintopäälliköltä, joka oli auttanut häntä etsimään ratkaisuja haasteellisissa tilanteissa. Haastateltava oli kokenut, että hän saattoi milloin vain ottaa yhteyttä opintopäällikköön olematta kuitenkaan vaivaksi. Toinen haastateltava kertoi muun muassa oppilaitoksen vahtimestarin auttaneen ja opastaneen häntä löytämään oikeaan paikkaan tarvittaessa.

Yksi haastatelluista koki opiskelijaterveydenhuollon toimineen kohdallaan erittäin hyvin. Hänellä oli ollut opiskelujen ajan sähköpostiyhteys opiskelijaterveydenhuoltoon eikä lääkäri ollut vaihtunut koko aikana. Yhdelle kolmesta haastateltavasta opiskelijaterveydenhuolto oli jäänyt aivan vieraaksi. Hänen tavatessaan hoitajan, häneltä oli kysytty lähinnä sitä, että kokeeko hän itsensä ahdistuneeksi. Kolmas haastateltavista kertoi suhteen opiskelijaterveydenhuoltoon olleen neutraali. Hän sanoi, että kuurosokeutumisen myötä hän oli ollut enemmän kosketuksissa julkisen terveydenhuollon puolelle, jossa alan asiantuntijat olivat toimineet hänen kanssaan.

Haastateltavien henkilöiden mielipiteet erosivat siinä oliko sähköinen viestintä toimivaa korkeakoululla vai ei. Yksi haastateltavista oli tyytyväinen, kun nykyään monet tiedotusasiat hoidetaan sähköisesti. Hänen mielestään tämä on helpottanut

opiskelijoiden tiedonsaantia. Toinen haastateltava puolestaan kertoi hänellä olleen haasteita muun muassa Moodle-ohjelman käytössä, sillä se ei ole yhteensopiva suurennusohjelmien kanssa. Näin ollen haastateltava ei ollut voinut opiskelujensa aikana seurata Moodlessa käytyjä keskusteluja. Kolmas haastateltava oli kokenut Moodlen hyvänä työkaluna. Haastateltava kertoi, että hänen ohellaan myös viittomakielen tulkeille oli myönnetty sinne käyttöluvut. Näin tulkit olivat päässeet helposti etukäteen tutustumaan kursseihin ja erilaisiin opetusmateriaaleihin.

Nopeista muutoksista esimerkiksi luokkatilan vaihdoista haastateltavat kertoivat yleensä tiedotetun oppilaitoksen ilmoitustaululla tai luokan ovesa. Kaksi haastateltavista henkilöistä mainitsi opiskelijoiden kertoneen toisilleen mahdollisista tilamuutoksista. Toinen lisäsi, ettei hän kuitenkaan aina ollut kuullut muilta opiskelijoilta tätä informaatiota, vaikka he olivat asian jo ennen häntä huomanneet. Yksi haastateltavista kertoi toisinaan myös tulkin tiedottaneen muutoksista hänelle samoin luennoitsijat olivat olleet tiedotuksen suhteen auttavaisia.

5.4.2 Sosiaalinen opiskelijaelämä

Ruokailutilanteet ovat yksi esimerkki sosiaalisesta tilanteesta. Haastateltavista yksi ruokaili yleensä yksin ja toinen joko yksin tai yhdessä viittomakielen tulkkinsa kanssa. Kolmas haastateltava puolestaan muistaa usein ruokailleensa viittomakielisten opiskelijakollegojensa kanssa, jotka toimivat hänelle myös oppaina näissä tilanteissa.

Erilaisiin illalla tapahtuviin tilaisuuksiin saattoi kuurosokean opiskelijan olla haasteellista osallistua. Yksi haastateltavista kertoi, että jos olisi halunnut lähteä illalla opiskelijajuhliin, olisi ollut haastavaa saada tulkki paikalle. Muut opiskelijat olivat kyllä olleet kiinnostuneita ja uteliaita viittomakielestä, mutta kukaan heistä ei ollut osannut sitä. Toinen haastateltava kertoi, että näön heikkeneminen opiskelujen aikana vaikutti hänen sosiaaliseen elämäänsä niin, että ”bileet vähenivät”. Kolmas haastateltava ei ollut osallistunut iltamenoihin. Hän sanoi muiden opiskelijoiden olleen iältään nuorempia kuin hän itse.

Sosiaaliseen ympäristöön liittyen yksi haastateltavista sanoi, että osa viittomakielisistä henkilöistä viettää mieluummin aikaa muiden viittomakielisten seurassa kuin kieltä osaamattomien kanssa. Näin sosiaaliset tilanteet ovat monen mielestä sujuvampia. Hän pohti myös, että tulkin kanssa toimiessa on puolestaan helpompaa olla kuulevien parissa kuin muiden viittomakielisten, sillä usein kuulevat henkilöt muistavat ja huomioivat tulkin läsnäolon paremmin kuin viittomakieliset kuurot tekevät. Nykyisin tosin on mahdollista saada viittomakielisiin tilaisuuksiin viittomakielinen kuuro tulkki, jolloin tilanteet ovat sujuvampia. Toinen haastateltavista kertoi, että hän tunsi aina jäävänsä hieman ulkopuolelle muiden opiskelijoiden seurassa.

5.5 Ajatuksia opiskelusta ja kehittämideoita

Haastattelussa haastateltavat laittoivat opiskelujen saavutettavuuden kannalta tärkeysjärjestykseen seuraavat kohdat: 1. vapaa-ajan toiminta (mm.opiskelijajärjestö), 2. fyysiset tilat (mm.rakennukset, luentosalit), 3. Opiskelumateriaali (mm.pistekirjoitus, etukäteen materiaalin saaminen, fonttikoko), 4. viestintä (mm.ilmoitukset, verkkosivusto, Moodle) ja 5. apuvälineet (mm.kuulon ja näön apuvälineet). Näistä opiskelumateriaali ja apuvälineet nousivat tärkeimmiksi kaikkien haastateltavien mielestä. Kaksi haastateltavista perusteli valintaansa sillä, että opiskelumateriaali on pohjana koko opinnoille. Yksi haastateltavista puolestaan koki apuvälineiden olevan opiskelujen saavutettavuuden perusta. Kolmanneksi tärkeimmäksi kohdaksi asettui yhdelle haastateltavista viestintä ja kahdelle fyysiset tilat. Heille viestinnän rooli saavutettavuuden kannalta tuli vasta neljäntenä. Yksi haastateltavista kertoi saaneensa aina erilaisissa tiloissa apua ja opastusta esimerkiksi tulkilta, joten fyysiseen tilaan liittyvät esteet olivat aina olleet voitettavissa ja siksi hänen mielestään tämä kohta tuli viimeisenä. Vapaa-ajan toimintaa kukaan haastateltavista ei nostanut korkealle sijalle, mutta yleisesti ottaen sitä pidettiin tärkeänä. Yksi haastateltavista mainitsi vapaa-ajan toiminnan merkityksen korostuvan erityisesti vertaistuen saamisessa.

Yksi haastateltavista sanoi että kuurosokea henkilö pystyy opiskelemaan korkeakoulussa oikein hyvin. Ajan kuluessa hän oppii ymmärtämään ja tunnistamaan rajansa sekä jaksamisensa. Toinenkin haastateltava viittasi samaan asiaan. Hän kertoi, että häneltä itseltään puuttui alussa tietotaito eikä hän tiennyt rajojaan eikä tarpeitaan

esimerkiksi opastukseen liittyen. Yksi haastateltavista epäili, että monet kuurosokeat henkilöt jättävät hakematta korkeakouluopintoihin, koska he ovat epävarmoja muun muassa suomen kielen taidostaan. Korkeakouluopiskelu sopii hyvin kuurosokeille henkilöille, koska useinkaan opinnot eivät ole sidottuja tiettyyn aikatauluun vaan opiskelija voi itse valita hänelle sopivat kurssit ja opiskella omaan ryhtiinsä. Haastateltava haluaa kannustaa kuurosokeita henkilöitä rohkeasti hakemaan aloille, jotka heitä kiinnostavat. Hän sanoo, että opintojen alkaessa opiskelijan suomen kielen ei tarvitse olla erinomaista ja opintojen aikana oppilaitoksen työntekijät tulevat tottumaan opiskelijan tuottamaan kirjoitettuun suomen kieleen. Opintojensa aikana hän oli toisinaan saanut kritiikkiä suomen kielen kirjoituksistaan, mutta valitettavasti hänelle ei ollut tarjottu lisätukea tähän haasteeseen. Hänen mielestään korkeakouluissa voitaisiin järjestää suomi toisena kielenä -kurseja myös viittomakielisille opiskelijoille kuten vaihto-oppilaille järjestetään. Olisi tärkeää, että jokaisesta yliopistosta löytyisi suomi toisena kielenä- työntekijä, johon opiskelija voisi olla suoraan yhteydessä haastavissa tilanteissa. Haastateltavan kohdalla asia ratkesi lopulta siten, että hän onnistui järjestämään itselleen suomen kielen opetusta poikkeusjärjestelyjen kautta. Hän oli itsenäisesti selvittänyt suoraan opettajalta olisiko hänen mahdollista osallistua opettajan järjestämälle suomen kielen kurssille.

Haastattelujen aikana tuli esille viittomakielen tulkkaukspalveluun liittyviä haasteita. Yksi haastateltavista ehdotti yhtenä ratkaisuna tulkkipalvelun järjestämistä suoraan korkeakoulun kautta kuten Jyväskylän yliopistolla toimitaan. Tällöin viittomakielen tulkki olisi osa yliopiston henkilöstöä ja näin hän oppisi korkeakoulun kulttuurin, toimintatavat ja -ympäristön paremmin. Haastatteluissa tuli ilmi, että nykyisessä tilanteessa opiskelutulkkien vaihtuvuus on suurta. Yksi haastateltavista ehdotti, että opiskeluja varten opiskelija voisi käyttää aina samoja tulkkeja eli ”tulkkirinkiä”, johon kuuluvat tulkit hän saisi itse valita. Toinen haastateltavista puolestaan sanoi, että ainakin toisen opiskelutulkin kuuluisi olla vakituinen, jos kahta vakituista opiskelutulkkia ei voida oppilaitokseen järjestää. Hänenkin mielestään opiskelijan kuuluisi voida itse vaikuttaa siihen kuka hänelle tulee opiskelutulkiksi. Haastateltavan mielestä vakituisella opiskelutulkilla olisi vastuu järjestää itselleen tarvittaessa tulkkipari ja välittää tulkkauksen kannalta oleellinen tieto sekä materiaali tulevalle tulkkiparilleen.

Yksi haastateltavista kommentoi, että sen jälkeen, kun tulkkaukspalvelun järjestämisvastuu siirtyi Kelalle, niin hänellä on ollut vaikeuksia saada laadukasta tulkkipalvelua. Hänen mielestään tulkkien pitäisi tarpeen vaatiessa pystyä kulkemaan opiskelupaikkakunnalle myös toisilta paikkakunnilta. Yksi haastateltavista kertoi, että korkeakoulutasoisessa opiskelussa tarvittaisiin toisinaan myös reletulkkaukseen esimerkiksi englanti-suomi-suomalainen viittomakieli/viitottu puhe kielipareilla.

Yksi haastateltavista kertoi käsiensä usein väsyvän taktiilitulkkaukseen seurattessa. Tämän haasteen hän oli ratkaissut laittamalla kyynärpänsä tueksi eräänlaisen ilmatyynyn. Ilmatyynyn avulla hän jaksoi pidempään ottaa vastaan taktiilitulkkaukseen. Toinen haastateltava ehdotti konkreettiseksi kehitysehdotukseksi, että kaikki korkeakoulun ajanvarausjärjestelmät muutettaisiin sähköisiksi esimerkiksi terveydenhuolto. Myös yhteydenpito eri tahojen kanssa voitaisiin pitkälti tehdä sähköpostin kautta kuten monissa tilanteissa jo näin on. Lisäksi yhdessä haastattelussa ehdotettiin, että korkeakoulujen kuuluisi laittaa kaikkien ravintoloidensa ruokalistat internetiin näkyville. Näin opiskelija voisi etukäteen käydä tutustumassa tarjontaan ja valita itselleen mieluisan lounaspaikan. Kaikissa haastatteluissa tuli esille ruokataukojen kesto. Ruokatauko koettiin liian lyhyeksi, sillä paikasta toiseen siirtyminen, jonottaminen, ruuan saaminen, paikan etsiminen ja syöminen veivät kuurosokeilta opiskelijoilta usein pitkän aikaa. Yksi haastateltavista kommentoi myös silmien tarvitsevan välillä lepoa viittomakielen tulkkauksen seuraamisesta. Toinen haastateltavista lisäsi, että tauot ovat hyväksi jokaiselle opiskelijalle. Taukojen aikana aivot saavat levätä, jotta jaksavat jälleen ottaa aktiivisesti informaatiota vastaan. Yksi haastateltavista kertoi välillä ulkoilevansa tulkin opastuksessa taukojen aikana.

Haastateltavat olivat olleet tyytyväisiä opintojen aikana saamaansa kohteluun. Jokainen heistä mainitsi tai sivusi seikkaa, että opiskelijoiden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät asiat on heidän pitänyt tehdä tai selvittää itsenäisesti ilman apua. Yksi haastateltavista mainitsi kehittämiseksi, että jokaisessa korkeakoulussa olisi yksi nimetty henkilö vastuussa vammaisten opiskelijoiden tarpeista ja opintojen koordinoinnista kuten esimerkiksi Turun yliopistossa. Toinen haastateltava ehdotti, että opintojen alkuvaiheessa voitaisiin järjestää yleinen infotilaisuus, jossa kerrottaisiin opiskelijan tarvitsemista erityisjärjestelyistä koko henkilökunnalle. Usein tiedonvälityksessä oli ollut katkoksia eikä tieto opiskelijan erityistarpeista ollut aina

siirtynyt automaattisesti eteenpäin esimerkiksi uusille opettajille. Yksi haastateltavista korosti, ettei hän missään nimessä olisi toivonut saavansa minkäänlaista erityiskohtelua oppilaitoksen puolelta. Hänen kanssaan samaa mieltä olivat toisetkin haastateltavat. Toinen haastateltavista sanoi muun muassa ettei halua korostaa kuuroutta ja viittomakielen tulkkausta eikä erityisemmin esitellä kuurosokeutta. Tulkatun tilanteen erityispiirteistä on tarpeen informoida vasta, kun se on ajankohtaista. Kolmas haastateltava sanoi, että jos opiskelijasta huolehditaan liikaa, niin silloin tasa-arvo ei toteudu. Tasa-arvon toteutuminen on vahvasti paikkasidonnainen ja siihen vaikuttaa muun muassa se onko paikalla olevilla ihmisillä aikaisempaa kokemusta kyseisestä vammasta tai ylipäättänsä vammaisuudesta.

Yksi haastateltavista summasi opintojensa edenneen siten, että luennoille hän meni selvittämään mitä hänen pitäisi oppia, kirjastoon hän meni etsimään aiheeseen liittyvät lähteet ja kotiin hän meni oppimaan. Hän sanoi opiskeluun liittyen, että ”ei se määrä vaan laatu”, sillä opiskelija ei ennätä käydä kaikkia asioita kuitenkaan lävitse. Toiselle haastateltavista oli aikoinaan sanottu, hänen selvitellessään ja taistellessaan haasteiden kanssa, että ”tämä kaikki on sinulle hyvää oppia tulevaisuutta varten”. Tämä lausahdus oli pitänyt paikkansa.

6 POHDINTA

6.1 Keskeiset tulokset

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä selvitettiin: *millaisia ongelmia ja haasteita kuurosokea korkeakouluopiskelija kohtaa opintojensa aikana ja kuinka näitä on ratkaistu.*

Tutkimuksessa saatiin viitteitä siitä, että kuurosokeat opiskelijat kohtaavat opintojensa aikana erilaisia ongelmia ja haasteita. Pääsykoetilanteissa erityisjärjestelyt eivät olleet aiheuttaneet ongelmia. Vain yhdessä tilaisuudessa hakijan näkövammaa ei oltu otettu huomioon tehtävänannossa. Etenkin opiskelun alkuvaiheessa voi kuurosokealla opiskelijalla olla haasteena tiedonpuute rajoistaan, tarpeistaan ja erilaisista saatavilla olevista tukimuodoista. Tiedonpuutetta voidaan tukea useamman ympärillä toimivan tahon avulla. Haasteita, joita liittyi kampusalueen fyysiseen ympäristöön olivat muun muassa olleet värikontrastien puuttuminen portaista ja niiden erikoinen muoto, tilojen kaikuvoimakkuus, lasiovet ja paikoin riittämätön valaistus. Kampusalueen koolla on oleellinen merkitys siinä kuinka sujuvaa siellä liikkuminen on ja kuinka nopeasti opiskelija kykenee hahmottamaan aluekokonaisuuden.

Opiskelussa tarvittavien apuvälineiden ja soveltuvassa lukumuodossa olevan oppimateriaalin hankkiminen oli ollut kuurosokeiden opiskelijoiden itsensä vastuulla. Näiden järjestäminen oli paikoin ollut haastavaa ja tämä asetti haasteita opiskelijan opintojen etenemiselle. Tutkimuksessa esille nousivat haastavina tilanteina myös esitysmateriaalin ja tulkkauksen seuraaminen samanaikaisesti sekä ryhmätöiden tekeminen yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Lisäksi opiskelutulkkaukseen liittyi monia erilaisia ongelmia esimerkiksi tulkkien jatkuva vaihtuminen ja pula korkeakoulutasoiseen tulkkaukseen soveltuvista viittomakielen tulkeista.

Opiskelussa eteentulevia haasteita kuurosokeat opiskelijat olivat ratkoneet monin eri keinoin. Usein he olivat selviytyneet tilanteista itsenäisesti, jättäytymällä pois tapahtumasta tai välttelemällä joutumista kyseiseen tilanteeseen. Mahdollisesti he olivat

yrittäneet olla huomioimatta ongelmaa tai sitten he olivat löytäneet siihen uudenlaisen ratkaisumallin.

Toinen tutkimuskysymyksistä oli selvittää: *millaisia kehitysehdotuksia kuurosokeilla korkeakouluopiskelijoilla on ehdottaa kokemuksiensa pohjalta opiskelujen esteettömyyden parantamiseksi.*

Tutkimuksessa nousi esille useita kehitysehdotuksia korkeakouluopintojen muokkaamiseksi esteettömämpään suuntaan. Muun muassa viittomakielen tulkkipalvelu vaatii kehittämistä. Tähän haasteeseen löytyisi ratkaisu, jos opintoja varten perustettaisiin tulkkirinki tai viittomakielen tulkki palkattaisiin osaksi korkeakoulun työyhteisöä. Tutkimuksessa ristiriitaisia ajatuksia herätti esille tullut idea tulkin toimenkuvasta, jonka mukaan tulkki voisi kirjoittaa luennon aikana avainsanoja muistiin paperille opiskelijan puolesta.

Konkreettisia esille tulleita kehitysehdotuksia olivat muun muassa ideat siitä, että kaikkien ruokaloiden ruokalistat ja erilaiset ajanvarausjärjestelmät löytyisivät internetistä. Vastaanottaessaan viittomakielen tulkkausta taktiilisti opiskelijan kädet saattavat väsyä. Tällöin käden alle voi asettaa ilmatyynyn antamaan kädelle pehmustettua tukea. Lisäksi aineistosta nousi esille toive, että jokaisesta korkeakoulusta löytyisi työntekijä, joka olisi erikoistunut opiskelijoiden erityisiin tarpeisiin ja osaisi koordinoida heidän opintojaan sekä viittomakielisille korkeakouluopiskelijoille järjestettäisiin suomi toisena kielenä opetusta. Tutkimuksessa tuotiin ilmi myös mahdollisuus eräänlaisen alkuinfotilaisuuden järjestämiseen korkeakoulun työntekijöille. Tähän kohtaan löytyy aineistosta myös vasta-argumentti, sillä siellä mainitaan, ettei erityistarpeista ole tarpeen tiedottaa ennen kuin se on ajankohtaista.

Tulokset esitellään tarkemmin alla olevassa taulukossa 1. Siihen on vasemmalle puolelle kirjattu haasteita, joita kuurosokeat opiskelijat ovat opintojensa aikana kohdanneet ja oikealle puolelle heidän kokemuksiensa ja ajatustensa pohjalta erilaisia ratkaisu- ja kehitysideoita kyseisiin ongelmiin.

HAASTAVA TILANNE/ONGELMA: RATKAISU:

1. FYYSINEN YMPÄRISTÖ

portaat (värikontrastit, muoto),
kaiku/kuuluvuus, käytävävalaistus,
lasiovet, ahdas luokkatila, ei irtotuoleja
tulkille,

siirtyminen paikasta toiseen, Kiintopisteen hankkiminen kampusalueelta
kampusalueen hajanaisuus, opasteiden Alueeseen tutustuminen
sekavuus,

mm. liikkumistaidonohjaaja, viittomakielen tulkki/opas

Työntekijöiden apu

mm. suunnan kysyminen ja esteistä kertominen (opiskelija kertoo työntekijälle mitä on havainnut, jotta tilanne voidaan korjata)

Mahdoton toteuttaa huomaamaton siirtyminen luentosalissa esim. wc-käynti → **Opiskelija istuu luentosalissa oven läheisyydessä** ja viittomakielen tulkki luentosalin edessä mukana oppaaksi

2. OPPIMINEN JA OPETTAMINEN

apuvälineet ja oppimateriaali
mm.odotusaika, apuväline ei ole käytettävissä korkeakoululla esim.lukutelevisio, ohjelmien ja apuvälineiden yhteensopimattomuus esim.Moodle, luentomateriaalia ei ole saatavilla pistekirjoituksella, FM-laite nappaa kaikki äänet ympäristöstä, FM-laitteen heiluttelu

ryhmätyöt, suulliset esityset, ATK-opetus

opiskelutulkkaukset, tulkkipalvelu

vieraskieliset luennot ja vieraskielinen oheismateriaali

luennoitsija ei osaa/muista huomioida kuurosokeaa opiskelijaa esim. uusi luennoitsija, vääränlainen materiaali, katse viittomakielen tulkkiin

muistiinpanojen kirjoittaminen ja tulkkauksen seuraaminen samanaikaisesti, terminologia

oheismateriaali, dia-esitykset luennon aikana

suomen kieli on vieras kieli vk-opiskelijoille

harjoittelujakso tutussa ympäristössä

Oppimateriaalin tilaaminen ulkomailta

Tieto käytettävästä materiaalista hyvissä ajoin/ei viime hetken muutoksia

Apuvälineitä hankitaan korkeakoululle

Luennoitsijat oppivat käyttämään apuvälineitä oikein

Tentissä lupa kirjoittaa tietokoneella

Tilanteiden välttäminen tai vaihtoehtoinen ratkaisumallii

mm. suullisten töiden vaihtaminen kirjallisiin tehtäviin

Tulkkaukspalvelun kehittäminen

mm. vakituinen/vakituiset opiskelutulkit, sitoutuminen työhön useammaksi vuodeksi, tulkkirinki, opiskelutulkki osaksi korkeakoulun työyhteisöä, ei vastavalmistuneita tulkkeja opiskelutulkiksi korkeakouluun, opiskelija voisi esittää toiveen kenet haluaa opiskelutulkiksi

Reletulkkauksen järjestäminen

mm.kielipari englanti-suomi-suomalainen vk

Matkustaa toiselle paikkakunnalle pätevän tulkin saamiseksi

mm.katsomaan englanninkielistä oppimateriaalia

Alkuinfo, jossa kuurosokea opiskelija esittelee itsensä

- tulokset ristiriitaisia mm. Tasa-arvo ei toteudu, jos asiaa korostetaan. Erityistarpeista kuuluu tiedottaa vasta, kun ne ovat ajankohtaisia

Tiedonvälitys korkeakoulun sisällä

Opiskelijalle esitysmateriaali/oppimateriaali etukäteen

Viittomakielen tulkki kirjaisi ylös avainsanoja muistiinpanoiksi opiskelijalle

- tulokset ristiriitaisia mm. tulkin ei kuulu kirjoittaa mitään opiskelijan puolesta

Opiskelijakollega kirjaa muistiinpanot

Opiskelija itse kirjoittaa vain avainsanoja muistiin esim.puhelimelle

Tauon aikana tulkki kääntää dia-esityksen

Luennon jälkeen opiskelija pyytää luennoitsijalta materiaalin

Suomi toisena kielenä -opetusta viittomakielisille opiskelijoille

harjoittelujakso uudessa ympäristössä

3. OPPILASHUOLTOPALVELUT JA SOSIAALINEN OPISKELIJAEELÄMÄ

Opiskelijalla tiedonpuute

mm. tarpeet ja tukimuodot

Asiantuntijan tuki

mm. yhteistyöryhmä, viittomakielen tulkki, aiheeseen perehtynyt työntekijä korkeakoululla

Tiedottaminen mm.muutokset luokkatilasta

sähköinen tiedottaminen

- tulokset ristiriitaisia mm.Moodle ei ole yhteensopiva apuvälineohjelmien kanssa

Taukojen pituus → silmät ja kädet väsyvät
mm.liikkuminen hitaampaa, tauot kuluvat asioiden tarkastamiseen, muistiinpanojen ja oheismateriaalin läpikäymiseen, tilasta toiseen siirtymiseen, ruokailuun ja siihen liittyviin toimiin,

Käden alle ilmatyyny

Pidemmät tauot

Materiaali hyvissä ajoin opiskelijalle

Kaikki ruokalistas internettiin

Ajanvaraus

terveydenhuolto yms.

Ajanvarausjärjestelmät internettiin

mm.terveydenhuoltoon suora sähköpostiyhteys

Osallistuminen opiskelijatapahtumiin

mm. iltaisin tulkin saaminen haasteellista, näkotilanne, ulkopuolisuuden tunne

6.2 Johtopäätökset

Toimiva esteetön ympäristö vähentää vammaisuuden vaikutuksia yksilöiden elämään ja parantaa heidän mahdollisuuksiaan toimia aktiivisesti ja itsenäisesti. Löytämäni teoria korkeakoulujen esteettömyydestä tukee ajatusta, että esteettömyys on yksi korkeakoulujen tavoitteista. Haastetta kuurosokeiden opiskelijoiden itsenäiselle liikkumiselle kampusalueella tuottavat alueen monimuotoisuus, hajanaisuus ja alueella sijaitsevat esteet. Toisinaan muun muassa peräkkäiset opetustilat sijaitsevat eri rakennuksissa. Opiskelijan välittämät kokemukset erilaisista esteistä korkeakoululla ja opiskelussa ovat vakavasti otettavia. On tärkeää tiedottaa työntekijöille oppilaitoksella olevista puutteista. Kaikkia esteitä ei ole täysin mahdollista poistaa kuten esimerkiksi oppilaitoksien kokoa ja muotoa. Kuitenkin suurimpaan osaan tutkimuksessa esille tulleista haasteista on mahdollista puuttua ja parantaa näiden korjausten/lisäysten kautta oppilaitoksen esteettömyyttä muun muassa värikontrastien puuttuminen portaista on helposti ja pienin lisäkustannuksin korjattavissa oleva haitta. Portaisiin voidaan helposti asentaa jokaisen askelman reunaan huomioraita, jolloin portaiden muoto ja askelmien paikat tulevat selkeämmin esille. Lisäksi jokainen opiskelija, vierailija ja työntekijä hyötyvät selkeistä opasteista, erilaisista kartoista ja kohokuvista, jotka löytyisivät niin internetistä kuin rakennusten ulko- ja sisäpuolelta. Uskon, että tämä kohta on realistinen toteuttaa ilman suuria lisäkustannuksia, jos oppilaitoksella on vain tietoa ja tahtoa parantaa opiskelun esteettömyyttä.

Tänä päivänä tavoitteena tulee olla, että palveluissa, tuotteissa ja erilaisissa toimintaympäristöissä on jo suunnitteluvaiheessa pyritty ottamaan erilaiset käyttäjäryhmät huomioon. Yleensä vammaisilla henkilöillä itsellään on paras tieto siitä mikä edesauttaa esteettömyyden toteutumista esimerkiksi opiskelussa. Jokainen opiskelija on yksilö, joten apu yhdelle ei välttämättä ole sitä kaikille. On myös huomioitava, että korkeakouluopinnot ovat uusi vaihe opiskelijan elämässä. Voi olla etteivät opiskelijan aikaisemmin omaksumat toiminta- ja opiskelumallit toimi tässä uudessa ympäristössä. Kuurosokea opiskelija on henkilökohtaisen näkö- ja kuulotilanteensa asiantuntija, mutta mahdollisesti hän ei tiedä kaikkia hänen tuekseen tarjolla olevia vaihtoehtoja muun muassa erilaisia apuvälineitä. Olen samaa mieltä Sari

Kokon (2003, 7-8) kanssa siitä, että olisi hyvä saada oppilaitoksen henkilökuntaan vähintään yksi työntekijä, joka tuntisi opiskelijan erityistarpeet. Kyseinen työntekijä voisi keskittyä tukemaan ja etsimään opiskelijoiden tarpeisiin ratkaisuja yhdessä opiskelijan ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Turun yliopistosta tällainen henkilö jo löytyy nimikkeellä esteettömyysasiantuntija (Pietilä 2013). Australialaisessa tapaustutkimuksessa (Chanock ym. 2016) kerrottiin, että heidän korkeakoulultaan löytyy jopa erillinen tukiyksikkö opiskelijoille, joilla on erityistarpeita. Yksikön kautta opiskelijoille muun muassa toimitetaan oppimateriaali heille soveltuvassa muodossa. Luulen, että Suomessa tällaisen erillisen yksikön perustaminen oppilaitokseen ei ole kannattavaa, sillä vammaisten opiskelijoiden määrä on kussakin oppilaitoksessa pieni. Mahdollisesti oppilaitokset voisivat tehdä yhteistyötä ja yhdessä perustaa erilaisia oppilaitaita varten tukiyksikön, johon opiskelijat voisivat olla tarvittaessa yhteyksissä ja josta löytyisi asiantuntemusta erityisjärjestelyistä ja -palveluista.

Lisäksi olisi hyvä, että opiskelija saisi jo ennen opintojen aloittamista tietoa siitä millaisia erilaisia palveluita ja tukia hänen on mahdollista hyödyntää opintojensa aikana. Myös käytännön esimerkit erilaisista toimintatavoista olisivat varmasti hänelle hyödyksi muun muassa kuinka oppimateriaalin kanssa kannattaa toimia, millaisia apuvälineitä on olemassa ja kuinka nämä toimivat. Oppilaitoksen työntekijöiden olisi myös hyvä saada ennakkoon tietoa siitä kuinka opiskelijan erityistarpeet mahdollisesti vaikuttavat opetukseen. Voisiko tällaisessa perehdyttämisessä käyttää apuna järjestöpuolen ammattilaisia ja lisäksi tarjota opiskelijalle mahdollisuutta vammaisvertais(tutor)tukeen? Tällaisen vapaaehtoisuuteen perustuvan palvelun voisi lisätä järjestöpuolen toimintaan.

Tutkimuksessa tuli esille paljon haasteita liittyen viittomakielen tulkkaukspalveluun. Mahdollisesti aihe nousi keskeiseksi, koska tutkimuksen tekijä eli minä työskentelen viittomakielen tulkkausalalla. Koska kuurosokeiden ryhmä on hyvin heterogeeninen, niin paras tulkki yhdelle kuurosokealle opiskelijalle ei ole automaattisesti sitä myös toiselle kuurosokealle henkilölle. On mielestäni selvää, että haastetta viittomakielen tulkeille tuo se, että moniin tilanteisiin tulkki saapuu ulkopuolisena, oli kyse sitten opiskelu- tai työympäristöstä, ja silloin ongelmaksi saattaa muodostua alan sisällä käytettävä erityissanasto. Haastetta tilanteeseen lisää, jos tulkki vaihtuu usein eikä paikalle saapuva uusi tulkki tiedä viittomakielisen opiskelijan ja aikaisemman tulkin

yhdessä sopimaa viittomavalintaa tietyille termille. Luennoitsijan kuuluu saada tieto, jos tulkkaus ei ole sujuvaa. On tärkeää huomioida muut läsnäolijat. Mikäli kuurosokeasta viittomakielisestä opiskelijasta tuntuu, ettei hän tule ymmärretyksi tai hän ei ymmärrä tulkin viittomista, niin hänen kuuluu keskustella aiheesta tulkin kanssa. Nyt he voivat pohtia yhdessä erilaisia ratkaisuja tilanteeseen. Olen samaa mieltä Tytti Koslosen (2016, 141) kanssa siitä, että monissa tilanteissa viittomakielen tulkki on henkilö, joka tietää eniten erilaisista kommunikaatiomenetelmistä ja siitä kuinka tilanne sujuu tulkkauksen näkökulmasta.

Tutkimus antaa viitteitä siitä että, vaikka kuurosokea opiskelija kohtaa opintojensa aikana enemmän erilaisia haasteita kuin kuulevat ja näkevät opiskelijat, eivät he halua tai vaadi oppilaitokselta erityiskohtelua. He toivovat mahdollisuutta keskittyä opiskeluun ilman energian kuluttamista tekijöihin, jotka eivät itsessään liity opiskeluun vaan pikemminkin heidän mahdollisuuksiinsa opiskella ja edetä niissä muiden opiskelijoiden rinnalla. He eivät toivo saavansa erityiskohtelua vaan tasa-arvoisia opiskelumahdollisuuksi. Aineistossa todettiin myös, että viittomakielisiä kuurosokeita pitäisi rohkaista hakeutumaan korkeakouluopintoihin. Luulen, että useinkaan ihmiset eivät tule ajatelleeksi kaikkia erilaisia opinto- ja urapolkuja, jotka olisivat mahdollisia kuurosokeille henkilöille ja sama pätee varmasti moneen muuhun vamma ryhmään kuten Rintalan (3.5.2014) artikkelissa Tahvanainenkin kertoo, että näkövammaiset tarvitsevat enemmän rohkaisua korkeakouluopintoihin hakeutumisessa kuin he tänä päivänä saavat.

Toisinaan ongelmia saattaa esiintyä tiedonkulussa esimerkiksi mainintaa kuurosokean henkilön osallistumisesta pääsykokeeseen tai luennolle ei ole erikseen kirjattu ylös. Aina tällainen erityismaininta ei ole tarpeen. Toki on selvää, että kuurosokea opiskelija saattaa joissakin tilanteissa tarvita erityistukea, jotta hän voi suorittaa opinnot kykyjensä ja resurssiensa mukaisesti ilman esteitä, jotka aiheutuvat hänen vammastaan. Esimerkiksi jos esteettömyyttä ei huomioida ja näkövammaiselle hakijalle annetaan tehtäväksi kuvailla mitä hän näkee kuvassa, niin silloin testi ei kerro kyseisen hakijan soveltuvuudesta alalle vaan ainoastaan vahvistaa tiedon hakijan vammasta. Toki on olemassa ammattialoja, joihin tarvitaan tarkkaa näkökykyä, mutta uskoisin, ettei monikaan näkövammaisen henkilö ensisijaisesti pyri hakeutumaan tällaiselle alalle.

Osa viittomakielisten kuurosokeiden kohtaamista haasteista on hankalia kokonaan poistaa. Tällaisesta tilanteesta toimii loistavana esimerkkinä ryhmätyötilanne, joka on lähes aina luonteeltaan vapaamuotoinen ja siinä ihmisillä on tapana puhua keskenään päällekkäin, välillä hiljempaa tai vauhdikkaammin sekä tuottaa puhetta, joka ei välttämättä etene loogisesti. Itse en kuitenkaan näe parhaana ratkaisuna sitä, että kuurosokea opiskelija tekee samanaikaisesti itsenäisiä tehtäviä. Mielestäni niin hänelle kuin muille opiskelijoille on tärkeää oppia toimimaan toistensa kanssa ja huomioimaan ihmisten erityisyys muun muassa erilainen kommunikaatiotapa. Toki tilanne on haastava.

Tutkimustyöni aikana sain mahdollisuuden perehtyä tarkemmin kuurosokeiden opiskelijoiden ajatuksiin. Kaikki haastateltavat kertoivat avoimesti opiskeluun liittyvistä kokemuksistaan. Mielestäni tutkimus kertoo viittomakieltä tai viitottua puhetta käyttävien kuurosokeiden ajatuksista opiskeluun liittyvistä haasteista ja onnistumisista. Tutkimus vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja verrattaessa saatuja vastauksia aikaisempiin tutkimuksiin (mm. Chanock ym. 2016) tai kuurosokeiden opiskelijoiden muissa konteksteissa kertomiin kokemuksiin (mm. Evonen 2016), ovat tulokset yhdenmukaisia. Tutkimuksen tekemiseen käytetty aikataulu olisi voinut olla tiukempi. Rauhallisella aikataululla sain aikaa pohtia asioista monista näkökulmista eikä minun tarvinnut kiireen vuoksi jättää erilaisia lähestymistapoja vammaisuuden ja esteettömyyden tutkimuksesta huomioimatta.

6.3 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksen teon aikana mieleeni nousi kysymys siitä kuinka paljon opiskelijakollegat ja muut korkeakoululla toimivat henkilöt olivat tietoisia kuurosokean opiskelijan kanssa kommunikoinnista ja yhteistyöstä. Onko heidän ajatuksiaan kuurosokeuteen ja/tai viittomakieleen selvitetty? Kuinka kuurosokeiden ja/tai viittomakielisten opiskelijoiden ja kuulevien sekä näkevien opiskelijoiden mielestä heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa toimii? Lisäksi olisin kiinnostunut tarkemmin selvittämään millaisia odotuksia viittomakielellä ja puheella kommunikoivilla kuurosokeilla henkilöillä on viittomakielen tulkkia ja tulkkausta kohtaan? Ovatko odotukset samanlaisia ja kuinka tulkin odotetaan toimivan erilaisissa tilanteissa?

Jatkotutkimuksen kannalta olisi myös mielenkiintoista saada mahdollisuus seurata kuurosokean henkilön matkaa perusopinnoista jatko-opintoihin ja siitä työelämään. Yleisesti olisi kiinnostavaa selvittää kuinka kuurosokeat opiskelijat ovat sijoittuneet työelämään valmistumisensa jälkeen. Myös kuurosokeiden henkilöiden itsetunnon ja kuurosokeusidentiteetin kehittymistä olisi mielenkiintoista kartoittaa kyselytutkimuksen kautta. Mitkä asiat edesauttavat kuurosokeaa henkilöä hyväksymään vammansa osana itseään sekä millaisissa tilanteissa ja kenelle hän kertoo vammastaan tai jättää kertomatta (vrt. ”Maria” 2016). Tällaisesta tutkimuksesta olisi varmasti hyötyä muun muassa kuurosokeiden lasten ja muiden erityislasten vanhemmille. Lisäksi tätä tapaustutkimusta olisi mahdollisuus laajentaa ja kartoittaa kuurosokeiden opiskelijoiden tilannetta esimerkiksi eri puolilla Eurooppaa.

7 LÄHTEET

Chanock, K., Stevens, M. & Sally Freeman, S. (2016). A “Visible” Woman: Learning with a Student who is Deaf-blind at University. Teoksessa *Review of Disability Studies: an International Journal*. VOL 7, no 2. La Trobe University, Australia. Saatavilla [www-muodossa: http://www.rds.hawaii.edu/ojs/index.php/journal/article/view/135](http://www.rds.hawaii.edu/ojs/index.php/journal/article/view/135)

Eloaho, L., Lehtinen, E. & Viita, H. 1997. *Kuurosokeutuneet. Opas kuurosokeudesta*. Suomen Kuurosokeat ry, Helsinki.

Eräkanto, S. 2003. *Kuulla*. Teoksessa Salminen, A-L. (toim.) *Apuvälinekirja*. Kehitysvammaliitto, Helsinki, 77–93.

Eskola J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Esteettömyyssalkku. 10.4.2015. Versio 1.1.0. Celia-kirjasto. Päivitetty 19.9.2016. Saatavilla [www-muodossa: https://www.celia.fi/wp-content/uploads/2016/09/Esteettömyyssalkku_v1_1.pdf](https://www.celia.fi/wp-content/uploads/2016/09/Esteettömyyssalkku_v1_1.pdf) Viitattu 9.10.2016

Esteetöntä opiskelua. ESOK-hanke 2006-2011. Saatavilla [www-muodossa: http://www.esok.fi/esok-hanke](http://www.esok.fi/esok-hanke)

Evonen, J. 2016. “En ollutkaan ainoa kaltaiseni maailmassa”. Suomen Kuurosokeat. Teoksessa Kylven, A. (toim.) *Harvinaista elämää. Harvinaiset-verkosto 20 vuotta*. Harvinaiset-verkosto. Helsinki, 64-69.

Foster, B. S. (1998) *Communication Experiences of Deaf People: An Ethnographic Account*. Chapter Seven. Teoksessa Parasnis, I. (toim.) *Cultural and Language Diversity and the Deaf Experience*. Cambridge University Press. 117-135.

Haapala, S. 2000. *Vammaisen opiskelijan identiteetti. Tutkimus vammaisten opiskelijoiden kokemuksista yliopistolla. Sosiaalipsykologian syventävien opintojen tutkielma*. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta. SYL-julkaisu 1/2001

Haapala, S. & Urhonen, A-M. 2003. *Asenteet suomalaisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa *Esteetön opiskelu kuuluu kaikille. Muistio ja toimenpideohjelma vammaisten aseman parantamiseksi korkeakouluissa*. Kuulonhuoltoliitto ry, Kynnys ry, Näkövammaisten Keskusliitto ry, Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijajyhdistysten Liitto SAMOK ry, Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry. 4-5. Saatavilla [www-muodossa: http://www.syl.helsinki.fi/asiakirjat/muistiot/muistiot2003/esteettomyysmuistio.pdf](http://www.syl.helsinki.fi/asiakirjat/muistiot/muistiot2003/esteettomyysmuistio.pdf)

Happonen, H. 2002. *Erityisoppilaat ja fyysinen oppimisympäristö*. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. 11. uusittu painos.

Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus, Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 10.painos. Kirjayhtymä, Helsinki.

Jokinen, M. 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Malm, A. (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Finn Lectura, Helsinki, 79–101.

Jokinen, M. Kauppinen, L. & Selin-Görnlund, P. 2016. Viittomakielen ja viittomakielisten huomioiminen opetuksessa. Teoksessa Takala, M. & Sume, H. (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen: Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lecture, 237-249.

Kaitalo, H. 1990. Kuurosokeat Suomessa. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet, Kuopio.

Kansaneläkelaitos. 19.10.2012. Muokattu 26.3.2015. Opiskelutulkkkaus. http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkkauspalvelut_opiskelutulkkkaus Viitattu 1.9.2016

Kansaneläkelaitos. 19.10.2012. Muokattu 10.8.2016. Näin haet opiskelutulkausta. <http://www.kela.fi/opiskelutulkkkaus> Viitattu 1.9.2016

Kilpelä, N. 2013. Yhtenä joukossa vai ympärisötn ehdoilla? Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. 62-77.

Kokko, S. 2003. Näkövammaisena korkeakouluopinnoissa. Teoksessa Esteetön opiskelu kuuluu kaikille. Muistio ja toimenpideohjelma vammaisten aseman parantamiseksi korkeakouluissa. Kuulonhuoltoliitto ry, Kynnys ry, Näkövammaisten Keskusliitto ry, Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijajyhdistysten Liitto SAMOK ry, Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry. 7-8. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.syl.helsinki.fi/asiakirjat/muistiot/muistiot2003/esteettomyysmuistio.pdf>

Koskinen, E-L. 2009. Heikkonäköisen ja sokean opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa. Päivitetty 16.12.2009. Näkövammaisten keskusliitto. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.esok.fi/esok-hanke/julkaisut/oppaat/nako>

Koskinen, S. 2000. On tärkeää tehdä samaa kuin muutkin: kuurosokean integroituminen yhteiskuntaan. Aiheita 1/2000. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki.

Koslonen, T. 2016. Tulkkauspalvelu, tulkin ammatti ja opiskelutulkkkaus. Teoksessa Takala, M. & Sume, H. (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen: Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lecture, 138-147.

Kovanen, M. 2012. Yhteiskunnan tuki kuurosokeille. Teoksessa Kovanen, M., Mielityinen, M. & Västilä, T. (toim.) Kuurosokeus osana elämää: Tietoa ja kokemuksia

kaksoisaistivamman seurannaisvaikutuksista. Helsinki: Suomen Kuurosokeat ry. 104-131.

Kovanen, M. & Mielityinen, M. 2012. Toimiva ja turvallinen lähiympäristö. Teoksessa Kovanen, M., Mielityinen, M. & Västilä, T. (toim.) Kuurosokeus osana elämää: Tietoa ja kokemuksia kaksoisaistivamman seurannaisvaikutuksista. Helsinki: Suomen Kuurosokeat ry. 44-57.

Kröger, T. 2002. Tutkimuksen kolme näkökulmaa vammaisuuteen. Janus 10 (1), 27-37.

Kumpuvuori, J. 2013. Vammaisilla henkilöillä on oikeus erilaiseen kohteluun. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. 43-61.

Kurki, S. (toim.) 3.6.2014. Kuurosokeiden opintopolku. Suomen Kuurosokeat ry. Saatavilla www-muodossa:

http://www.kuurosokeat.fi/tiedosto/oppija_opintopolku_kooste.pdf

Kuulonhuoltoliitto ry. 2005. Huonokuuloinen opiskelija peruskoulun jälkeisissä opinnoissa –opas. Saatavilla www-muodossa:

http://www.eesteetonopiskelu.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=27

Kuulonhuoltoliitto ry. 2009. Esteetön opiskelu. Mitä esteettömyys tarkoittaa? Saatavilla www-muodossa: http://www.eesteetonopiskelu.fi/sivu.php?artikkeli_id=10

L1325/2014 Yhdenvertaisuuslaki. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

Lahtinen, R. 2008. Haptiisit ja hapteemit: tapaustutkimus kuurosokean henkilön kosketukseen perustuvan kommunikaation kehityksestä. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto soveltavan kasvatustieteen laitos.

Lahtinen, R. 2012. Kommunikaatiota kuurosokeiden henkilöiden kanssa. Teoksessa Salonsaari, M-E, Haaksilahti, T, Laatikainen, S, Rainö & Aunola, U. (toim.) Viiton ja ohjaan. Helsinki: Opetushallitus. 259-267.

Lahtinen, R. 2016. Sanat, viittomat ja haptiisit kuulonäkövammaisen oppilaan kanssa. Teoksessa Takala, M. & Sume, H. (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen: Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lecture, 209-219.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 9-38.

Laitinen, M. & Nurmi, K. E. 2013. Vapaan sivistystyön esteettömyyden kehitysnäkymät. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. 20-42.

Lasanen, M. 2012. Kuurosokeus. Teoksessa Salonsaari, M-E, Haaksilahti, T, Laatikainen, S, Rainò & Aunola, U. (toim.) Viiton ja ohjaan. Helsinki: Opetushallitus. 93-94.

Leppänen, P. - Hassinen, L. 1984. Kuurojen ja kuurosokeiden tulkkipalvelu. Sosiaalihuollon julkaisuja 9/1984, Helsinki.

”Maria” noin 26-vuotias opiskelija 2016. ”Olisipa tuettu itsetuntoa” Teoksessa Takala, M. & Sume, H. (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen: Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. täysin uudistettu painos. Helsinki: Finn Lecture, 229-234.

Markkanen, M. 2013. Valintoja kehittämistyön taustalla. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. 179-196.

Matero, M. 2003. Kuulovammaisuus. Teoksessa Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin: vammaistyön perusteet. WSOY, Helsinki, 340–359.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3. laitos. Helsinki: International Methelp Ky.

Niemelä, A. 2007. ”Joutuu vähän taisteleen” Tutkimus vammaisten ja kuurojen nuorten koulutuspoluista. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 29/2007. Saatavilla www-muodossa: <http://esok.jyu.fi/julkaisut/joutuu/otus29.pdf>

Oliver, M. 1983. Social Work with Disabled People. Basingstoke: Macmillan.

Oliver, M. 1996. Understanding Disability. From Theory to Practice. Basingstoke: Macmillan.

Pakarinen, L. 1997. Usher syndrome type III (USH3). Acta Universitatis Tamperensis 574, Tampere.

Penttilä, J. 2012. Hitaasti, mutta varmasti? Saavutettavuuden edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:10. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö.

Pietilä, P. 2013. Hyviä korkeakoulukäytäntöjä kierrättämässä. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. 197-220.

Poussu-Olli, H.-S. 1999. To be a disabled university student in Finland. Disability & Society 14 (1).

Pyykkö, K. 1999. Teemana kommunikaatio, viestintä. Tuntosarvi 8/1999. Suomen Kuurosokeat ry, Helsinki.

Rasa, J. 2005. Esteetön kuunteluympäristö. Teoksessa Määttä, P. Lehto, E, Hasan, M. & Parkas, R. 2005. Lapsi kuulolla. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus. 7-29.

- Reinikainen, M-R. 2007. Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit: Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla www-muodossa: <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513928469.pdf>
- Repo, M. 2004. Vammaisuus eri näkökulmista. Teoksessa Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. (toim.) Esteistä mahdollisuuksiin: vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY, 9-12.
- Rintala, N. 2014. Raju pudotus tutkinnoissa. Uutiset. Etelä-Suomen Sanomat. 3.5.2014.
- Rouvinen, R. 2003. Aistit avoinna – elämässä mukana: matka kuurosokeiden kulttuuriin. Aiheita 24/2003. Stakes. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki.
- Somerkivi, P. 2000. Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Kuopio.
- Spiers, E. & Hammett, R. 1995. Students Who Are Deaf-Blind on Campus. Washington DC: American Council on Education. HEALTH Resource Center. Saatavilla www-muodossa: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/14/6f/09.pdf
- Suni, L. 2013. Kansalaisopistojen esteettömyys opiskelijoiden kokemana. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Kansanvalistusseura. 128-143.
- Suomen Kuurosokeat ry. 15.12.2013. Yhteispohjoismainen kuurosokeuden määritelmä. Saatavilla www-muodossa: <http://www.kuurosokeat.fi/maaritelma/index.php>. Viitattu 13.3.2016.
- Suoranta, J. & Eskola, J. 1992. Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa eli noin 8 tapaa aineiston erittelyyn. Kasvatus 23 (3). 276-280.
- Swanborn, P. 2010. Case Study Research: What, Why and How? London: SAGE Publications Ltd.
- Takala, M. 2002. Kuulovammaisuus. Teoksessa Takala, M. & Lehtomäki, E. (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen: kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: Finn Lectura, 25-42.
- Telleck, P, Couslin, M. & Nuss, G. 2007. Orientation and Mobility Issues for DeafBlind Students: Considerations for High School, College, and Community Life. Chapter five. Teoksessa Ingraham, C.L. (toim.) Transition Planning for Students who are DeafBlind. Knoxville, TN: PEPNet-South. 75-84. Saatavilla www-muodossa: http://resources.pepnet.org/files/203_2009_8_14_16_15_PM.pdf
- Tuomisto, E. 2014. Lahtelaisnainen: Opiskelu vaatii sinnikkyyttä. Uutiset. Etelä-Suomen Sanomat. 3.5.2014.

Valtiovarainministeriö 12.6.2013. SADe-ohjelman Esteettömyystoimintamalli. JulkICT-toiminto. Toimintamalli. Saatavilla www-muodossa:

<http://vm.fi/documents/10623/1181303/Esteettömyyden+toimintamalli/f32947bb-1ec3-4256-933f-6d8f93ad6602>

Vehkakoski, T. 2006. Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Gaudeamus: Helsinki.

Vehmas, S. & Watson, N. 2013. Moral wrongs, disadvantages and disability: a critique of critical disability studies. Teoksessa Disability & Society, 2014, Vol. 29, No. 4 , 638-650. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2013.831751>

Väänänen, K. & Pietilä, P. 1.10.2012. Suositus vammaisia opiskelijoita ja erilaisia oppijoita koskevista erityisjärjestelyistä. Rehtorin suositus. Turun yliopisto. Saatavilla www-muodossa: <https://www.utu.fi/fi/Opiskelu/opiskelijaelamaa/Documents/Suositus%20vammaisia%20opiskelijoita%20ja%20erilaisia%20oppijoita%20koskevistä%20erityisj%C3%A4rjestelyist%C3%A4.pdf> Viitattu 11.12.2016

Widberg-Palo, M. & Virtanen, S. 2009. Kuuron ja huonokuuloisen opiskelijan huomioon ottaminen korkeakouluopiskelussa. Päivitetty 16.12.2009. Opas saatavilla www-muodossa: <http://esok.jyu.fi/julkaisut/opaat/kuulo>

Yin, R.K. 2003. Case Study Research: Design and Methods. Second Edition. Applied Social Research Methods Series. Volume 5. London: Sage.

LIITE 1

USHERIN OIREYHTYMÄN KOLME TYYPIÄ

Usher 1: ssä lapsella on syntyessään vaikea kuulovamma eikä hän kuule puhetta kuulokojeenkaan avulla. Lapsen kieli on viittomakieli. Hämäränäön vaikeudet havaitaan tavallisesti jo leikki-iässä. Myös tasapainoelinten toiminta on häiriintynyt ja se muun muassa viivästyttää ja vaikeuttaa kävelemään oppimista.

*Usher 2:*ssa kuulovamma on lievä ja se huomataan vasta myöhemmin esimerkiksi leikki- tai kouluikässä. Henkilö kuulee kuulokojeen avulla ja oppii puhutun kielen. Silmän verkkokalvon muutokset havaitaan mahdollisesti jo ennen kouluikää. Tasapainoelimen toiminta on normaalia.

*Usher 3:*ssa kuulovamman vaikeus vaihtelee ja oireiden alkamisaika vaihtelee. Kuulovamma on etenevä. Kommunikoinnissa puheen tukena saatetaan käyttää viittomia. Tavallisesti henkilöt puhuvat normaalisti ja käyttävät kuulokojetta kuullakseen puhetta. Kuulovamman vaikeusaste on laadulleen etenevää. Verkkokalvon muutokset huomataan mahdollisesti jo ennen kouluikää. Tasapainoelimen toiminta saattaa olla heikentynyttä ja siten aiheuttaa muun muassa huimausta.

(Matero 2003, 343–344)

LIITE 2

KUULONÄKÖVAMMAISTEN HENKILÖIDEN KOMMUNIKAATION
MONIMUOTOISUUS (Lahtinen 2016, 211).

Kuulonäkövammaisten kommunikointimenetelmiä

Puhe

- selkeä huulio
- kuulon apuvälineet
- tukiviittomat

Kirjoitus

- suuraakkoset
- sormiaakkoset
- isokirjoitus
- koneella kirjoitus:
kuvaruutu tai pistenäyttö

Sosiaalishaptinen kommunikaatio

- sosiaaliset pikaviestit
- selkään piirtäminen
- opastus

Viitottu puhe

- vapaa tila
- kavent. näkökenttä
- lähellä
- taktiilisti

Viittomakieli

- vapaa tila
- kavent. näkökenttä
- lähellä
- taktiilisti

Viittomien seuraaminen

- katseella
- rannekontakti
- yhdellä / kahdella kädellä

Yksilöllisiä ratkaisuja

- kuvat, esineet, symbolit
- ilmeet, eleet, liikkeet
- yhteinen toiminta

Lahtinen (2016, 211)

LIITE 3.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

- Äidinkieli
- Käytössä olevat kommunikointimenetelmät
- Käytössä olevat apuvälineet
- Näön ja kuulonmuutos
- Suoritettu korkeakoulututkinto (ja valmistumisvuosi)

Mitkä mahdollistivat opintojen saavutettavuuden

- laita alla olevat kohdat tärkeysjärjestykseen
 1. Vapaa-ajan toiminta (mm. opiskelijajärjesöt)
 2. Fyysiset tilat (mm. rakennukset, luentosalit)
 3. Opiskelumateriaali (mm. pistekirjoitus, etukäteen saatu materiaali, fonttikoko)
 4. Viestintä (mm. ilmoitukset, verkkosivusto, Moodle)
 5. Apuvälineet (mm. kuulon ja näön apuvälineet)

TEEMAT:

1. **Hakutilanne** (pääsykoe, tulokset, apuvälineet, esteettömyys)
 2. **Fyysinen ympäristö** (oppilaitokseen tutustuminen, opetustilat, rakennuksen fyysiset esteet/esteettömyys, kampusalue kokonaisuutena)
 3. **Oppiminen ja opettaminen** (luennot, opetus, apuvälineet, luentomateriaali (mikä muoto, ennakkoon vai jälkikäteen), yksilöllisten tarpeiden huomioiminen)
 4. **Oppilashuoltopalvelut ja (sosiaalinen) opiskelijaelämä** (terveydenhuolto, opiskelijajärjestöt ja -palvelut, ”ruokaseura”, tiedonsaanti (tiedotus, muistiinpanot), kuurosokeuden erityisosaaminen)
- Kehitettävää
 - Muuta kommentoitavaa